فیقهی ئاسان

لە ژێر ڕۆشنایی سوننەت و قورئان

بەشی ڕۆژوو

دانانی:

دەستە بژێرێك لە زانایان

وەرگێڕان ولە سەر نوسین وبەراورد کردنی:

مامۆستا علی خان

ماڵپەڕی وەڵامەکان

walamakan.com

چاپی یەکەم

١٤٤٠

بسم الله الرحمن الرحيم

بە ناوی خوای خاوەن بەزەیی، وبەزەیی کار

پێشەكی وەرگێڕ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على رسول الله، وآله وصحبه، أما بعد:

خوێنەری بەڕێز: ئەمە وەرگێڕانی كتێبی: «الفِقْهُ المُيَسَّر فِيْ ضَوْءِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»یە، كە لەلایەن كۆمەڵێك پسپۆڕ وپرۆفیسۆری بواری فیقهەوە نوسراوەتەوە. ئاسانی ئوسلوبەكەی، وپشت بە ستنی بە بەڵگە دروستەكان، وگشت گیری بۆ بابەتەكان، ومام ناوەند بون وبە ئینساف بونی لە حوكم دان وپەسەند كردنی بۆچونە فیقهیەكان، وناوەند گرتن لە كورت بڕی ناڕون، ودرێژا دڕی بێزار كەر، وبەستنەوەی بە بابەتە فیقهیە نوێ وسەردەمیەكان، وهەروەها ئەوەی كە كاری دەستە جەمعیە وەی یەك كەس نیە... وهتد، وای كردوە ئەم كتێبە ببێتە یەكێك لە كتێبە هەرە بە ناو بانگ ترینەكانی جیهانی ئیسلامی.

وا لە خوارەوەش هەر بە كورتی -بە ویستی خوا- هەندێك تێبینی دەخەینە ڕو، لەگەڵ ئەو ڕێبازەی لەم وەر گێڕانەماندا گرتومانەتە بەر:

١. پشت بە ستراوە بە چاپی دوەمی ئەم كتێبە، كە لە لایەن خودی «مُجَمَّع»ەوە لە چاپ دراوە ودواترین چاپیشێتی، وجیاوازیشی هەیە لەگەڵ چاپە بە ناو بانگەكانی نێو بازاڕ.

٢. كتێبەكە ئاستێكی زانستی بەرز وبە نرخی هەیە، جا هەوڵ دراوە پارێز گاری لەو پایەیەی بكرێت.

٣. هەروەها بە زمانێكی ئاسان وڕەوان وەرگێڕدراوە، بەو شێوازەی خەڵك قسەی پێ دەكەن.

٤. بۆ لێك دانەوەی ئایەت وفەرمودەكان پشت بە كتێبەكانی ئەو بوارە بەستراوە، بە تایبەت: «التفسير الميسر» و«الفتح الباري»، و«عون المعبود» و«تحفة الأحوذي»

و«مختار الصحاح» و«النهاية» و«معجم مقاييس اللغة» و«المعجم الوسيط»، زۆر ترین گەڕانەوە بۆ ئەمانە بوە.

٥. هەر تێبینی وسەرنج وزیادەیەك بە زەرور وپێویست زانرا بێت، ئەوا لە پەراوێز یان لە سەرەوە ئاماژەی پێ کراوە، ولە نێوان ئەم دو کەوانەدا [ ] دانراوە، بۆ ئەوەی تێکەڵ نەبێت.

٦. هەندێك جۆراوجۆری وهونەر كاری كراوە لە وەر گێڕانەكەدا، بۆ ورد بین ڕون دەبێتەوە، هەر وەکو چۆن بایەخ دراوە بە ڕێساکانی ڕێنوسی، بۆ ئاسان تێگەیشتن.

٧. ئەو وتە ووشانەی كتێبەكە كە نا ڕون بوە، لە پەراوێز ڕون كراوەتەوە.

٨. هەمو فەرمودەکان بە پێی توانا بە حەرەکات وسەکەنات (سەرە وبۆرە...)ەوە دانراوە، كە لە عەرەبیەكەدا وا نیە.

٩. لە پاش هەر دەقێك یەك سەر لە كەوانەیەكی ئاوهادا «» وەرگێڕانی بۆ كراوە.

١٠. دەقە دو بارەکان فەرمایشت بن یان فەرمودە، وەرگێڕانەكەی دو بارە نەكراوەتەوە.

١١. ئامرازی پەیوەندی واو، دراوەتە پاڵ وشەكەی دوای خۆی، بۆ نمونە بەم شێوازە: «بە بەڵگەی قورئان، وفەرمودە، وكۆ دەنگی».

١٢. ئەم جۆرە فاریزەیە كە خاڵێك لە ژێریەتی « ؛ »، واتە: ئەوەی دوای خۆی، ڕونكردنەوەی پێش خۆیەتی.

١٣. كاری سەرەكی من وەرگێڕانە، بۆیە لە كتێبەكەدا بۆچونێك لە یەكێكی تر بە پەسەند تر زانرا بێت، تەعقیب نەكراون وقسەی لە سەر نەكراوە، بە تایبەت تر مەسەلە فیقهیەكان زۆرێكی فراوانی تێدایە.

١٤. بۆ ورد بین ڕون دەبێتەوە تەخریجەكەیان یەك دەست نیە، وبواریشیان بۆ وردە كار هێشتۆتەوە، جا ئەمە چارەسەر كراوە، بۆ نمونە: دەقەكە بەو شێوازە نەبو بێت، یان ژمارەكە هی ئەو دەقە نەبو بێت وهتد...، وشەیەكیشی بۆ زیاد كرا بێت لە نێوان دوو

کەوانەدا دامناوە، چونکە بە لامەوە گرنگ بوە کتێبە عەرەبیەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە بێ دەست کاری کردن. هەر لەم جۆرەش: ئەو تەخریجە زۆرانەیە کە دوبارە بۆتەوە زۆر جار بە جیاوازیشەوە، جا لێرەدا تێ هەڵکێش کراوە ولە یەك شوێندا دانراوە، کە دوبارە بویەوە، دەنوسرێت: [پێشو] یا [پێشتر].

١٥. هەر لەم جۆرە: تەخریج کردنی ئەو شوێنانەیە، کە تەخریج نەکراوە.

١٦. کە لە خوارەوە بەم شێوازە نوسیم: [هذا لفظه= ئەمە لەفزەکەیەتی]، واتا: لەو کتێبەی ئەوان پشتیان پێ بەستوە، وئەو شوێنەی ئەوان ئاماژەیان بۆ کردوە، دەقەکەمان لەو شوێنەدا وبەو شێوازەی ئەوان بەر چاو نەکەوتوە، هەڵیش دەگرێت ئەوەی ئەوانیش لە نوسخەی تردا وا بێت، بەڵام من گومانم بۆ ئێوە کردوە بە یەقین ودەقی فەرمودەکەم لە سەر چاوەکەوە نوسیوەتەوە، ئەگەریش زیاد وکەمێکیان کرد بێت لە نێوان دو کەوانە دامناوە، بە ڕادەیەك ترست نەبێت لە بەری بکە ووا بزانە لە کتێبەکانی فەرمودەوە لە بەرت کردوە والحمد لله تعالی.

١٧. کە نوسیمان: «فەرمودە» واتا: حەدیس، «فەرمایشت»یش: ئایەت.

١٨. ئەم وشە وڕستانە ئاوها وەرگێڕدراوە:

«لا يجوز»: دروست نیە. بەڵام «لا يصح»: دروست نابێت.

«ينبغي»: ئەبێت. بەڵام «يجب»: پێویستە.

١٩. ئەم ڕەمز وسیمبولە بە کار هاتوانەش بەم واتایانە دێن:

- ﷻ «عَزَّ وَجَلّ»، واتە: توانا ودەسەڵات ومەزنی وشکۆ بۆ خوا.
- ﷻ «جل وعلا»، واتە: شکۆ داری وبەرزی بۆ خوا.
- ﷻ «تبارك وتعالى»: واتە: پیرۆزی وفەڕ وبەرەکەت وبەرزی بۆ خوا.
- ﷻ «سبحانه وتعالى»: واتە: پاکی وبێ عەیبی وکورتی وبەرزی بۆ خوا.
- ﷺ «صَلَى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم»، واتە: سەڵات وسەلامی خوای لێبێت.

- ﵁ «رَضِيَ اللّٰه عَنْه»، واته: خوای لیّ ڕازی بێت.
- ﵄ «رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا»، واته: خوای لیّ ڕازی بێت «بۆ مێینه».
- ﵄ «رَضِيَ اللّٰه عَنْهما»، واته: خوا له هەر دوكیان ڕازی بێت.
- ﵃ «رَضِيَ اللّٰه عَنْهم»، واته: خوا له هەمویان ڕازی بێت.
- رَحِمَهُ ٱللَّهُ، واته: ڕەحمەتی خوای لیّ بێت.
- «سەحیحەین»: واته: هەر دو تاكه كتێبه سەحیحەكه، كه صەحیحی بوخاری وصەحیحی موسلمن.
- «شەیخەین»: واته: هەر دو شێخەكه، كه شێخی بوخاری وشێخی موسلمن.
- «متفق علیه»: واته: «كۆكن له سەر گێڕانەوەی»، یانی: بوخاری وموسلم.
- «خاوەن سونەنەكان»: بریتین له نەسائی، وتورمزی، وئەبو داود، وئیبن ماجه.
- «بەرزی دەكاتەوە»: واته: ئەیداته پاڵ پەیامبەر ﷺ.

٢٠. له كۆتایی كتێبەكەدا -به حەول وقوەتی خوا- پێڕستێكی ورد ودور ودرێژمان كردوه بۆ سەرجەم بابەتەكان، كه دەگاته «٣٠» سی لاپەڕە، والحمد لله.

پەروەردگارا! هەولّم دا هەندێك هۆكار بگرمه بەر بۆ بەرەكەت داری ئەم كتێبه، سا لیّت دەپاڕێمەوە به فەزڵی خۆت، بەرەكەت وفەڕ وپیرۆزی به سەر كتێبەكه وخوێنەرانی دا بڕێژە، وبیكه مایەی سود بۆ سەرجەم موسڵمانانی كورد زوبان، وبیكه مایەی لیّ خۆشبون. له كەم وكورتیشم ببورە به لیّ بوردەیی وبەخشندەیی خۆت.

بەندەی خوا

علی خان

٠٧٧٠١٢٣٤١٥٧

info@ali-xan.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ڕێبازی کار لەم کتێبەدا[(١)]

ڕێبازی کار لەمانەی خوارەوەدا کورت هەڵ دەهێنین:

یەکەم: دابەش کردنی بابەتەکان بۆ چەند بەش (كِتَاب)ێکی سەرەکی، وهەر بەشێکیش دابەش کراوە بۆ چەند دەروازەیەك، وهەر دەروازەیەك چەند پرسێکی لە ژێردایە، ئەمەش بۆ نزیکردنەوە وئاسان کردنەوەی باسەکان بۆ خوێنەر.

دوەم: لە هەر بابەتێکدا تەنها مەسەلە گرنگەکان هێنراوە کە پێویستی ئەیخوازێت، وباسی وردە چڵ وئەو مەسەلانەمان نەکردوە کە خەڵك کەم پێویستیان پێ دەکەوێت.

سێیەم: کورت بڕی وهەڵبژاردنی لەفز ودەستەواژە ئاسان وڕونەکان بە پێی توانا.

چوارەم: لە هەر پرسێکدا تەنها بەڵگە پشت پێ بەستراوەکانمان هێناوە.

پێنجەم: لەو پرسانەی ڕا جیاوازی تێدایە، تەنها وتەی پەسەند باس کراوە کە پشت قایمە بە بەڵگە، بێ پەنا بردن بۆ باس کردنی ڕا وبۆچون وتەکان لە پرسەکەدا.

شەشەم: ئایەتەکان دراوەتە پاڵ شوێنەکەیەوە؛ بە باس کردنی ناوی سورەت وژمارەی ئایەت، ئەمەش لە تەنیشت ئایەتەکەدا.

حەوتەم: تەخریج کردنی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ؛ بە دانە پاڵی سەرچاوە باوەڕ پێ کراوەکانی؛ ئەگەر لە سەحیحەین یان یەکێکیان هەبێت ئەوە بەسە، ئەگەریش لەوێ نەبێت، لە سەرچاوە بە ناو بانگەکانی ترەوە تەخریجمان کردوە، وچوار

(١) [پێش ئەم ناونیشانە، خشتەی کار هەبو، جا لەبەر ئەوەی ڕێك بریتی بو لە پێڕستی ئەم کتێبە لابرا].

سونەنەکەمان خستۆتە پێش ئەوانی ترەوە، هەروەها حوکم دراوە بە سەر فەرمودەکان وئاستەکەی ڕون کراوەتەوە جگە لە فەرمودەکانی سەحیحەین، ئەمەش بە باس کردنی وتەی پێشەوایانی ئەم بوارە -بە کۆن وتازەیانەوە- لەم بارەوە.

هەشتەم: وشە وزاراوە نامۆکان کە پێویستی بە ڕۆشن کردنەوە هەیە ڕون کراوەتەوە، جا ئەو وشە وزاراوانە ئەگەر لە میانەی شەرح دا بێت لە پەراوێز باس کراوە، ئەگەریش لە زاراوە سەرەکیەکانی ئەم لێ کۆڵینەوەیە بن ئەوا هەر لە ناوەڕۆکەکەیدا لە سەرەتای هەمو دەروازە وپرسێك باس کراوە.

نۆیەم: سود بینین لە هەندێك کتێبی فیقهی سەردەم لە گرنگترینیان:

«الشرح الممتع» هی مامۆستای بەڕێز شێخ موحەمەد بن عوسەیمین ﵀.

و«الملخص الفقهي» هی مامۆستای بەڕێز شێخ سالَح ئەلفەوزان خوا بیپارێزێت.

ئەمە جگە لە سەرچاوە سەرەکیەکانی هەر چوار مەزهەبەکە وجگە لەوانیش.

دەیەم: باس کردنی هەندێك لەو شتانەی کەوا زۆرێکی خەڵك بە پێچەوانەی قورئان وسوننەتی صەحیحەوە ئەنجامی دەدەن، وڕون کردنەوەی ڕاست وهەقەکە لەو بارەوە، ئەمەش لەو شوێنانەی پێمان وابوە پێویستی دەیخوازێت.

یانزەهەم: لە کۆتایی کتێبەکەدا پێڕستێکی وردمان داناوە بۆ بابەت وپرسەکانی کتێبەکە، ئەمەش تا ئاسان بێت بۆ کەسی خوێنەر.

بەشی ڕۆژوو

لە پێنج دەروازە پێك هاتوە:

دەروازەی یەکەم: لە بارەی پێشەکیەکانی ڕۆژوەوە.

دەروازەی دوەم: ئەو عوزرانەی ڕۆژنەگرتن حەڵاڵ دەکەن، هەروەها بەتاڵ کەرەوەکانی ڕۆژو.

دەروازەی سێیەم: سوننەت ومەکرِوهەکانی ڕۆژو.

دەروازەی چوارەم: لە بارەی قەزا کردنەوە وڕۆژوی سوننەت، هەروەها چی مەکرِوهـ وچی حەرامە بۆ ڕۆژوان.

دەروازەی پێنجەم: لە بارەی ئیعتیکاف کردنەوە.

دەروازەی یەکەم

له بارەی پێشەکیەکانی ڕۆژووەوە

چەند پرسێکی تێدایە:

پرسی یەکەم: پێناسەی ڕۆژو، وڕونکردنەوەی پایەکانی:

١- پێناسەکەی:

«الصيام» له زماندا: بریتیە له خۆگرتنەوە له شت. له شەرعیشدا: بریتیە له خۆگرتنەوە له خواردن وخواردنەوە، وسەرجەم ئەوانەی ڕۆژو بەتاڵ دەکەنەوە، بە نیەتەوە، له دەرچونی سپێدە ڕاستەکەوە تا ئاوابونی خۆر له خۆرئاواوە.

٢- پایەکانی:

له میانەی پێناسەکردنی ڕۆژو له ڕوی شەرعەوە ڕونەوە بو کە دو پایەی سەرەکی هەیە:

یەکەم: خۆگرتنەوە له شکێنەرەکان له دەرچونی سپێدەوە تا ئاوابونی خۆر. بەڵگەی ئەم پایەیەش فەرمایشتەکەی خوایە ﷻ کە ئەفەرموێ: ﴿فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة: ١٨٧] «جا ئێستا جوتبن لەگەڵیاندا وئەوە بخوازن کە خوا بۆی تەقدیر کردون کە منداڵە، وبخۆن وبخۆنەوە تا سپیایی بەیانیان وڕەشایی شەوتان لا ڕون دەبێتەوە کە

ئەمە بە دەرکەوتنی سپێدەی ڕاست دەبێت، پاشان دەست بکەن بە ڕۆژو گرتن بە دورکەوتنەوە لە بەتاڵکەرەوەکان تا شەو دێت کە ئاوابونی خۆرە». مەبەستیش لە هێڵی سپی ورەش: سپیایی ڕۆژ ورەشایی شەوە.

دوەم: نیەت، کە ڕۆژوگر بەم خۆرگرتنەوەیە لە بەتاڵکەرەوەکان، مەبەستی پەرستشی خوا ﷻ بێت، جا ئەو کردەوانەی مەبەست لێیان پەرستنە بە نیەت جیا دەبنەوە لە کردەوەکانی تر، هەر بە نیەت پەرستنەکان هەندێکی لە هەندێکی تری جیا دەبێتەوە، جا ڕۆژوگر بەم ڕۆژوە: ئەکرێ مەبەستی گرتنی ڕۆژوی ڕەمەزان بێت، ئەشکرێ مەبەستی جۆرێکی تر بێت لە جۆرەکانی ڕۆژو.

بەڵگەی ئەم پایەیەش فەرمایشەکەی [پێشتر] پەیامبەرە ﷺ: «کار وکردەوەکان بە نیەتە، وبۆ هەر بەندەیەك هەیە لە پاداشت وسزا بە گوێرەی نیەتی».

پرسی دوەم: حوکمی ڕۆژوی ڕەمەزان، وبەڵگەکەی:

خوا ﷻ ڕۆژوی مانگی ڕەمەزانی فەرز کردوە، وکردویەتیە یەکێك لە پێنج پایەکەی ئیسلام، ئەمەش لەو فەرمایشتەیدا ﷻ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ١٨٣]. «ئەی ئەوانەی باوەڕتان بە خوا وپەیامبەر هەیە وئیش بە شەرعەکەی دەکەن، خوا ڕۆژوی لە سەر فەرز کردون وەك چۆن لە سەر گەلانی پێش ئێوەی فەرز کردوە،

بەشکو پارێز بکەن؛ پارێزێك بخەنە نێوان خۆتان وتاوانەکان»، هەروەها ئەفـەرموێ: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة:١٨٥] «مانگی ڕەمەزان ئەو مانگەیە کە خوا قورئانی تێدا دابەزاندوە لە شەوی قەدردا، بۆ ڕێنمـاییکردنی خـەڵکی بـۆ هەق، ڕونترین بەڵگەکانی تێدایە لە سەر ڕێنمایی خوا وجیاکاری هەق وپـوچ، جـا کێ لە ئێوە گەیشتە ئەو مانگە وتەندروست ونیشتەجێ بو، ئەوا با ڕۆژەکـەی بـە ڕۆژو بێت». هەروەها لەبەر فەرمودەکەی [پێشتری] ئیبن عومەر ﵄: «ئیسلام لە سەر پێنج شت بونیاد نراوە: شایەتومان، شاهێدی دەدەم کە هیچ پەرسـتراوێك بـە هەق نیە مەگەر خوا، وموحەممەد بەندە وپەیامبەری خوایـە، وئەنجامـدانی نوێـژ، وزەکاتدان، وحەجی ماڵی خوا، وڕۆژوی ڕەمەزان». هـەروەها لەبـەر فەرمودەکـەی تەڵحەی کوڕی عوبەیدوڵلا کە دەشتەکیەکی قژ گڤـن وتێـك چـو دێتـە خزمـەتی پەیامبـەری خـوا ﷺ وئـەڵێ: «[...] أَخْبِرْنِي مَا فَرَضَ اللهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ؟ فَقَالَ: شَهْرَ رَمَضَانَ، [فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ فَقَالَ: لَا] إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا»

«هەواڵم پێبدە لەبارەی ڕۆژووەوە خوا چی لە سەرم فەرز کردوە؟ فەرموی: مانگی ڕەمەزان، وتی: جگە لەوە؟ فەرموی: نیە، مەگەر خۆت سوننەت بکەیت»[١].

هەروەها ئوممەت کۆکن لە سەر فەرزێتی ڕۆژوی ڕەمەزان، وکە یەکێکە لە پایەکانی ئیسلام کە لە دیندا بەڵگە نەویستە «معلوم بالضرورة»، وکە نکوڵی لێکەرەکەی بێ باوەڕە ولە دینی ئیسلام هەڵگەڕاوەتەوە.

بەمەش سەلما کە ڕۆژو فەرزە بە قورئان وسوننەت وکۆ دەنگی ونکوڵی لێکەرەکەی بێ باوەڕە.

پرسی سێیەم: بەشەکانی ڕۆژو:

ڕۆژو دو بەشە: واجب، وسوننەت.

واجبیش ئەبێتە سێ بەشەوە:

١. ڕۆژوی ڕەمەزان.

٢. ڕۆژوی کەفارەتەکان.

٣. ڕۆژوی نەزر.

---

(١) أخرجه البخاري (٤٦)، ومسلم (١١) [والزيادة له، واللفظ للبخاري (١٨٩١) فَلَفَّقُوا بين الروايتين].

لێرەشدا تەنها باسی ڕۆژوی ڕەمەزان وڕۆژوی سوننەت دەکرێت، سەبارەت بە بەشەکانی تر ئەوا لە شوێنی خۆیدا دێت -بە ویستی خوا-.

پرسی چوارەم: فەزڵی مانگی ڕەمەزان، وحیکمەت شەرعی بونی:

١. **فەزڵەکەی:** لە ئەبو هورەیرەوە ﷺ هاتوە، پەیامبەری ﷺ فەرمویەتی: «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هەر کەس شەوی قەدر شەو نوێژ بکات بە بڕابون وچاوەڕێی پاداشتەوە، ئەوا خوا لە تاوانەکانی پێشوی خۆش دەبێت، وهەر کەس ڕۆژوی ڕەمەزان بە بڕوابون وچاوەڕێی پاداشتەوە بگرێت، ئەوا خوا لە تاوانەکانی پێشوی خۆش دەبێت»[١]. هەر لەوەوە ﷺ هاتوە، [وەك ڕابورد] پەیامبەر ﷺ فەرمویەتی: «پێنج فەرزەکە، وهەینی بۆ هەینی، وڕەمەزان بۆ ڕەمەزان، سڕێنەرەوەی تاوانەکانی ئەو نێوەندەن ئەگەر لە تاوانە گەورەکان دور بێ».

ئەمە هەندێکە لە فەزڵەکانی ڕۆژوی ڕەمەزان کە هاتوە، وفەزڵەکانی تریش زۆرن.

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٠١)، ومسلم (٧٦٠).

٢. دانایی له‌ شه‌رعیه‌ت بونی ڕۆژوگرتنی: خوا ﷺ ڕۆژی شه‌رع كردوه‌ له‌به‌ر زۆر حیكمه‌ت وفره‌ سود، له‌وانه‌:

أ. پاكژ وته‌میزكردنه‌وه‌ وخاوێنكردنه‌وه‌ی ده‌رون له‌ شته‌ خراپ وڕه‌وشته‌ نزمه‌كان، چونكه‌ ڕۆژو ڕێڕه‌وی شه‌یتان له‌ جه‌سته‌ی مرۆڤ ته‌سك ده‌كاته‌وه‌.

ب. له‌ ڕۆژودا دونیا نه‌ویستی وشه‌هوه‌ت نه‌ویستی تێدایه‌ له‌گه‌ڵ هاندان بۆ دوارۆژ ونیعمه‌ته‌كانی.

ت. ڕۆژوگرتن ئه‌بێته‌ مایه‌ی به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ به‌ هه‌ژاران، وهه‌ستكردن به‌ ئازاریان، چونكه‌ ڕۆژوگر خۆی ئازاری تینویه‌تی وبرسیه‌تی ده‌چه‌ژێت.

تا كۆتایی ئه‌و حیكمه‌ته‌ گه‌وره‌ وسوده‌ زۆرانه‌.

پرسی پێنجه‌م: مه‌رجه‌كانی فه‌رزبونی ڕۆژوی ڕه‌مه‌زان:

ڕۆژوی ڕه‌مه‌زان فه‌رزه‌ له‌ سه‌ر كه‌سێك ئه‌م مه‌رجانه‌ی خواره‌وه‌ی تێدا بێت:

١. **ئیسلامه‌تی:** جا نه‌ واجبه‌، نه‌ دروست ئه‌بێت بێ باوه‌ڕ ڕۆژو بگرێت، چونكه‌ ڕۆژو په‌رستنه‌، په‌رستنیش له‌ بێباوه‌ڕه‌وه‌ دروست نابێت، كه‌ موسڵمانیش بو له‌ سه‌ری نییه‌ قه‌زای له‌ ده‌ست چوه‌كان بكاته‌وه‌.

٢. **پێگه‌یشتن** «البلوغ»: جا ڕۆژو واجب نیه‌ له‌ سه‌ر كه‌سێك نه‌گه‌یشتبێته‌ ته‌مه‌نی داوا لێكردن «التكلیف»، له‌به‌ر فه‌رموده‌كه‌ی [پێشتر] په‌یامبه‌ر ﷺ: «قه‌ڵه‌م هه‌ڵگیراوه‌ له‌ سه‌ر سیان» له‌وانه‌: «وله‌ سه‌ر منداڵ تا باڵغ ئه‌بێت». به‌ڵام

ئه‌گه‌ر پێ نه‌گه‌یشتو ڕۆژوی گرت، دروست ئه‌بێت ئه‌گه‌ر له‌ ته‌مه‌نی جیاکاری بێت، وئه‌بێت کار به‌ ده‌ست «ولي أمر»ی مندالْ فه‌رمانی ڕۆژوی پێ بکات، تا ڕا وهۆگر بێت له‌ سه‌ری.

٣. **ژیری:** جا ڕۆژو واجب نیه‌ له‌ سه‌ر شێت وكه‌م عه‌قلْ، له‌به‌ر فه‌رموده‌که‌ی [پێشو]: «قه‌ڵه‌م هه‌ڵگیراوه‌ له‌ سه‌ر سیان» له‌وانه‌: «**شێت تا عه‌قلْ ئه‌گرێت**».

٤. **توانابون:** جا هه‌ر که‌س نه‌یتوانی له‌به‌ر گه‌وره‌یی یا جگه‌ له‌وه‌ یا نه‌خۆش بو توانای ڕۆژی نه‌بو، فه‌رز نیه‌ له‌ سه‌ری، ئه‌گه‌ریش گرتی دروست ئه‌بێت، له‌به‌ر ئایه‌تی: ﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: ١٨٥] «وڕێگه‌دراوه‌ به‌ نه‌خۆش وڕێبوار به‌ ڕۆژو نه‌بن، به‌ڵام دوا جار ئه‌و ڕۆژانه‌ قه‌زا ده‌که‌نه‌وه‌». که‌ نه‌خۆشیه‌که‌ نه‌ما ئه‌وا فه‌رزه‌ له‌ سه‌ری قه‌زای ئه‌و ڕۆژانه‌ بکاته‌وه‌.

٥. **نیشته‌جێیی:** جا ڕۆژو واجب نیه‌ له‌ سه‌ر ڕێبوار، له‌به‌ر ئایه‌تی [پێشو]: ﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ الآية [البقرة: ١٨٥]، به‌ڵام ئه‌گه‌ر ڕۆژوی گرت دروست ئه‌بێت. واجبیشه‌ له‌ سه‌ری ئه‌وه‌ قه‌زا بکاته‌وه‌ که‌ له‌ سه‌فه‌ر نه‌یگرتوه‌.

٦. **له‌ سوڕی مانگانه‌ وزه‌یستانی نه‌بون:** ئافره‌تێك وابێت له‌ سه‌ری فه‌رز نیه‌ بیگرێت، به‌ڵکو حه‌رامه‌ له‌ سه‌ری، له‌به‌ر فه‌رموده‌که‌ی [پێشوتری] په‌یامبه‌ر ﷺ: «ئه‌وه‌ نیه‌ که‌ ده‌که‌وێته‌وه‌ عاده‌وه‌ نه‌ نوێژ ده‌کات نه‌ ڕۆژو ده‌گرێت؟ وتیان:

بەڵێ، فەرموی: جا ئەوە کورتیە لە دیندا». وپێویستە لە سەریان قەزای بکەنەوە، لەبەر وتەکەی عائیشە ﵂: «كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ، فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ» «توشی ئەمە دەهاتین، فەرمانمان پێ دەکرا بە قەزاکردنەوەی ڕۆژو، بەڵام فەرمانمان پێ نەدەکرا بە قەزاکردنەوەی نوێژ»[1].

پرسی شەشەم: سەلماندنی هاتنی مانگی ڕەمەزان وتەوابونی:

هاتنی ڕەمەزان دەسەلمێت بە بینینی مانگ، ئیتر خۆی بیبینێت یان بە گەواهیدانی جگە لە خۆی کە بینیویەتی، یا هەواڵدانی لەم بارەوە، جا کە موسڵمانێکی دادگەر شایەتیدا مانگی ڕەمەزانی بینیوە، بەو شایەتیدانە هاتنی مانگی ڕەمەزان دەسەلمێت، لەبەر فەرمایشتی: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ [البقرة:١٨٥]. هەروەها لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا» «کە بینیتان بە ڕۆژو بن»[2]، ولەبەر فەرمودەکەی ئیبن عومەر ﵁: «أَخْبَرْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنِّي رَأَيْتُهُ، فَصَامَ وَأَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ» «هەواڵم دا بە پەیامبەری خوا کە من مانگم بینا، ئەوەبو ڕۆژوی گرت وفەرمانی کرد بە خەڵك

(١) أخرجه مسلم (٣٣٥).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٠٠)، ومسلم (١٠٨٠) - ٨.

ڕۆژو بگرن»[١]. جا ئەگەر مانگ نەبینرا، یا موسڵمانێکی دادگەر شایەتی نەدا کە بینیویەتی، ئەوا پێویستە سی ڕۆژەکەی شەعبان تەواو بکەن.

هاتنی ڕەمەزان بە جگە لەم دوانە ناسەلمێت یا بینینی مانگ یا تەواوکردنی هەر سی ڕۆژەکەی شەعبان، لەبەر فەرمایشتەکەی پەیامبەر ﷺ: «صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ، فَإِنْ غُبِيَ[٢] عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ» «ڕۆژو بگرن بە هۆی بینینی مانگی ڕەمەزانەوە، وبیشکێنن بە هۆی بینینی مانگی شەوالەوە، جا ئەگەر داپۆشرا ووشاراوە بو ئەوا هەر سی ڕۆژەکەی شەعبان تەواو بکەن»[٣].

وتەواوبونی ڕەمەزانیش دەسەلمێت: بە بینینی مانگی شەوال، ئەمەش بە شایەتی دانی دو موسڵمانی دادگەر، ئەگەرنا واجبە هەر سی ڕۆژەکەی ڕەمەزان تەواو بکەن.

---

(١) أخرجه أبو داود (٢٣٤٢)، والحاكم في المستدرك (٤٢٣/١) وصححه [واللفظ المثبت لأبي داود].

(٢) وفي بعض الروايات: «غُمِّي»، وبعضها: «غُمَّ»، والمعنى: غطي وخفي ولم يظهر.

(٣) أخرجه البخاري (١٩٠٩)، ومسلم (١٠٨١).

پرسی حه‌وته‌م: كاتی نیه‌ت له‌ ڕۆژودا وحوكمه‌كه‌ی:

پێویسته‌ له‌ سه‌ر ڕۆژوان نیه‌تی ڕۆژویان هه‌بێت، كه‌ پایه‌یه‌كه‌ له‌ پایه‌كانی وه‌ك ڕابورد، له‌به‌ر فه‌رمایشتی [پێشوتری] په‌یامبه‌ر ﷺ: «كرده‌وه‌كان به‌ نیه‌ته‌ وبۆ هه‌ر كه‌س هه‌یه‌ به‌ گوێره‌ی نیه‌ته‌كه‌ی». هه‌ر به‌ شه‌ویش ئه‌بێت نیه‌ت بهێنێت بۆ ڕۆژوی پێویست، وه‌ك ڕۆژوی ڕه‌مه‌زان وكه‌فاره‌ت وقه‌زاكردنه‌وه‌ ونه‌زركردن، با پێش سپێده‌ش بێت به‌ یه‌ك خوله‌ك، له‌به‌ر فه‌رمایشتی په‌یامبه‌ر ﷺ: «مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ» «كێ هه‌ر به‌ شه‌و پێش سپێده‌ نیه‌تی ڕۆژوی فه‌رزی نه‌بێت ئه‌وا ڕۆژوی بۆ نیه‌»[(١)]. جا هه‌ر كه‌س نیه‌تی ڕۆژوی هه‌بێت له‌ ڕۆژدا، وهیچی نه‌خواردبێت، ناكه‌وێت له‌ سه‌ری مه‌گه‌ر بۆ ڕۆژوی سوننه‌ت، ئه‌مه‌ به‌ نیه‌تی ڕۆژ دروسته‌ ئه‌گه‌ر هیچ شتێكی نه‌كردبو [له‌ تاڵ كه‌ره‌وه‌كان]، له‌به‌ر فه‌رموده‌كه‌ی عائیشه‌ ؓ: «دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟ فَقُلْنَا: لَا، قَالَ: فَإِنِّي إِذَنْ صَائِمٌ» «په‌یامبه‌ر ﷺ ڕۆژێك هات بۆ لام، فه‌رموی: ئایا هیچتان لایه‌ بۆ خواردن؟ وتمان: نه‌خێر، فه‌رموی: كه‌واته‌ من به‌

(١) أخرجه الترمذي (٧٣٣)، والنسائي (١٩٦/٤) واللفظ له، وابن ماجه (١٧٠٠)، وصححه الألباني.

ڕۆژوم»[1]. سەبارەت بە ڕۆژوی واجب ئەوا دانامـەزرێت بـە نیـەتی ڕۆژ، وئـەبێت شەو نیەتی هەبێت.

ویەك نیەت بەسە لە سـەرەتای ڕەمەزانـەوە بـۆ سـەرجەم مانگەكـە، وباشـترە «یستحب» هەمو ڕۆژێك تازە بكرێتەوە.

(١) أخرجه مسلم (١١٥٤) - ١٧٠.

دەروازەی دووەم

لە بارەی ئەو عوزرانەی ڕۆژو نەگرتن حەڵاڵ دەکەن، هەروەها پوچەڵکەرەوەکانی ڕۆژو

چەند پرسێکی لە خۆ گرتوە:

پرسی یەکەم: ئەو بیانوانەی بە هۆیەوە دروستە بە ڕۆژو نەبیت:

لە ڕەمەزاندا دروستە ڕۆژو نەگیرێت لەبەر ئەم عوزرانەی خوارەوە:

یەکەم: نەخۆشی وبە تەمەنی: جا دروستە نەخۆش ڕۆژو نەگرێت، نەخۆشیەك قورس بێت لەگەڵیدا ڕۆژو بگرێت، کە چاك بویەوە پێویستە لە سەری ئەو ڕۆژانە قەزا بکاتەوە کە نەیگرتوە، لەبەر فەرمایشتەکەی خوا ﷻ: ﴿أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة:١٨٤]، «خوا ڕۆژوگرتنی چەند ڕۆژێکی دیاری کراوی لە سەر فەرز کردون کە ڕۆژانی مانگی ڕەمەزانە، جا کامتان نەخۆش بو قورس بو لە سەری یا لەسەفەر بو ئەوا بۆی هەیە نەیگرێت، بەڵام لە سەریەتی بە ژمارەی ئەو ڕۆژانە قەزا بکاتەوە لە ڕۆژانی داهاتودا». لەبەر ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة:١٨٥].

ئەو نەخۆشیەشی هێلڕاوە بە هۆیەوە ڕۆژو نەگیرێت؛ ئەوەیە قورس بێت لە سەر نەخۆش ڕۆژو بگرێت. بەلاّم نەخۆشێك کە ئومێدی چاك بونەوەی ناکرێت، یا نەتوانێت ڕۆژو بگرێت نەتوانینێکی بەردەوام وەك بە تەمەن، ئەوا بۆی هەیە ڕۆژو نەگرێت، وپێویست نیە لە سەری قەزای بکاتەوە، تەنها فیدیەی لە سەرە بەوەی بۆ هەر یەك ڕۆژ نانی هەژارێك بدات، چونکە خوا ﷻ خواردندانی کردە هاوتای ڕۆژوگرتن ئەو کاتەی سەر پشك بون هەبو لە نێوانیاندا لە سەرەتای فەرزبونی ڕۆژودا، کەواتە ئەبێت جێی بگرێتەوە لەکاتی عوزردا.

پێشەوا بوخاری ﵀ ئەڵێ: «وَأَمَّا الشَّيْخُ الْكَبِيرُ إِذَا لَمْ يُطِقِ الصِّيَامَ فَقَدْ أَطْعَمَ أَنَسٌ بَعْدَمَا كَبِرَ عَامًا أَوْ عَامَيْنِ كُلَّ يَوْمٍ مِسْكِينًا خُبْزًا وَلَحْمًا وَأَفْطَرَ... قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ، هُوَ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ، وَالْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ، لَا يَسْتَطِيعَانِ أَنْ يَصُومَا، فَلْيُطْعِمَانِ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا» «سەبارەت بە پیاوی بە تەمەن ئەگەر نەیتوانی ڕۆژو بگرێت؛ ئەوا ئەنەس ﵁ کە چوە تەمەنەوە ساڵێك یا دو ساڵ، بۆ هەر ڕۆژێك نانی هەژاری بەخشیوە... وئیبن عەبباس ﵄ لە بارەی ژن وپیاوی بە تەمەن کە ناتوانن ڕۆژو بگرن وتی: با بۆ هەر ڕۆژێك نانی هەژارێك بدات»[1].

(١) صحيح البخاري (٤٥٠٥).

جا ئەگەر توانای ڕۆژوی نەبو، نەتوانینێك ئومێدی باشبونەوەی ناكرێت، بە هۆی نەخۆشی یا پیریەوە، ئەوا بۆ هەر یەك ڕۆژ نانی هەژارێك دەدات بە نیو مەن گەنم یا جۆ یا برزنج وهاوشێوەكانی لە خواردنی شارەكە، ئەندازەی مەنێكیش نزیكەی دو كیلۆ وڕوبعێكە «٢.٢٥» گرام، كەواتە خواردندان بۆ هەر ڕۆژێك: نزیكەی كیلۆیەك وسەد وبیست وپێنج گرامە «١.١٢٥» گرام.

ئەگەریش نەخۆش ڕۆژوی گرت، ڕۆژوەكەی دروستە ولە سەری دەكەوێت.

دوەم: سەفەركردن: حەڵاڵە ڕێبوار ڕەمەزان ڕۆژو نەگرێت، بەڵام پێویستە لە سەری قەزای بكاتەوە، لەبەر فەرمایشتەكەی خوا ﷻ: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة:١٨٤]. هەروەها ئەفەرموێ: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة:١٨٥]، هەروەها پرسیاریان لە پەیامبەر ﷺ كرد لە بارەی ڕۆژو گرتن لە سەفەردا، فەرموی: «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وإِن شِئتَ فَأَفْطِرْ» «ویستت ڕۆژو بگرە، ویستیشت لێ نە بو مەیگرە»[1]. ولە مانگی ڕەمەزاندا بە زوبانی ڕۆژوەوە چو بۆ مەككە، كە گەیشتە «كەدید» شكاندی، خەڵكیش شكاندیان[2].

(١) صحيح البخاري (١٩٤٣).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٤٤).

هەروەها حەڵاڵە ڕۆژو نەگیرێت لە هەر سەفەرێکی درێژدا کە دروستە نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە[١]، کە ئەندازەکەی دەگاتە چل وهەشت میل، واتە: نزیك هەشتا کلم.

ئەو سەفەرەشی حەڵاڵە ڕۆژوی تێدا نەگیرێت لە ڕەمەزاندا بریتیە لە سەفەری حەڵاڵ، جا ئەگەر سەفەری تاوان یا حیلە بو بۆ ڕۆژو شکاندن، ئەوا حەڵاڵ نیە بە هۆیەوە نەیگرێ.

ئەگەر ڕێبوار ڕۆژو بگرێت ئەوا ڕۆژوەکەی دروست ئەبێت ولە سەری ئەکەوێت، لەبەر فەرمودەکەی ئەنەس ﵁: «كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ» «ئێمە لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ سەفەرمان دەکرد، جا ڕۆژوگرەکان ڕۆژو نەگرەکانیان عەیب دار نە دەکرد، وڕۆژو نەگرەکانیش ڕۆژو گرەکانیان عەیب دار نە دەکرد»[٢]. بەڵام بەو مەرجەی ڕۆژوگرتن لە سەفەردا قورس نەبێت لە سەری، جا ئەگەر قورس بو لە سەری یان زیانی بۆی هەبو ئەوا بۆ ئەو نەگرتنی باشترە، ئەمەش وەکو وەرگرتنی ڕوخسەتەکە، چونکە پەیامبەر ﷺ لە سەفەردا پیاوێکی بینی بە ڕۆژو بو لە

(١) انظر: «المغني» (٣/٣٤).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٤٧).

گەرمیدا سێبەریان بۆ کردبـو، وخـەڵکیش لێـی کۆبوبونـەوە، ئـەویش فـەرموی: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ» «لە چاکە نیە ڕۆژوگرتن لە سەفەردا»[١].

سێیەم: سوڕی مانگانە وزەیستانی: جا ئەو ئافرەتەی عادە یـا زەیـستانی بـۆ دێت پێویستە لە ڕەمەزاندا بە ڕۆژو نـەبێت، وحەرامـە ڕۆژو بگرێـت، ئەگـەریش بیگرێت، دروست نابێت، لەبەر فەرمودەکەی [پێشوتری] ئەبو سـەعیدی خـودری ﵁ پەیامبەری خوا ﷺ فەرموی: «ئەوە نیە کە دەکەوێتـەوە عـادەوە نـە نوێـژ دەکات نە ڕۆژو دەگرێت؟ وتیان: بەڵێ، فەرموی: جـا ئـەوە کورتیـە لـە دینـدا». هەروەها پێویستە لە سەریان قەزای بکەنەوە، لەبەر وتەکەی [پێشوتری] عائیـشە ﵂ «ئێمە توشی ئەمە دەهاتین، جا فەرمانمان پێ دەکرا بـە قەزاکردنـەوەی ڕۆژو، بەڵام فەرمانمان پێ نەدەکرا بە قەزاکردنەوەی نوێژ».

چوارەم: دو گیانی وشیردان: جا ئافرەت ئەگەر دو گیان یا شـیردەر بێـت، وبـە هۆی ڕۆژوەوە ترسا لە خۆی یا لە منداڵەکەی ئەوا دروستە بۆی نـەیگرێت، لەبـەر فەرمودەکەی ئەنـەس ﵁، پەیامبـەری خـوا ﷺ فـەرموی: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ لِلْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ» «خوا ﷻ لـە

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٤٦).

سەر موسافیر ڕۆژو ونیوەی نوێژی لاداوە، هەروەها لە سەر دوگیـان وشـیردەر))[١].

ودو گیان وشیردەر لە بری ئەو ڕۆژانەی نەیگرتوە قـەزای دەکاتـەوە ئەمـە ئەگـەر ترسیان لە خۆیان هەبو، خۆ ئەگەر لەگەڵ ئەمەدا دو گیـان ترسـی کۆرپەلەکەشـی هەبو، وشیردەر ترسی لە منداڵەکەی هەبو، ئەوا لەگەڵ قەزاکردنەوە بۆ هـەر یـەك ڕۆژ نانی هەژارێکیش دەدات، لەبەر وتەکەی ئـیبن عـەبباس ﵄: ((وشـیردەر ودو گیان ئەگـەر ترسـیان لـە منداڵـەکانیان هـەبو ڕۆژوەکـەیان دەشـکێنن وخـواردن دەدەن))[٢].

لەمەوە ڕون بویەوە ئەو هۆکارانەی ڕۆژو نەگرتن حەڵاڵ دەکەن چـوارە: سـەفەر، نەخۆشـی، سـوڕی مانگانـە، وزەیـستانی، وترسـان لـە تیاچـون، وەك دو گیـان وشیردەر.

---

(١) أخرجه الترمذي (٧١٥) وحسنه، والنسائي (١٠٣/٢)، وابن ماجه (١٦٦٧)، وحسَّنه الألباني «صحيح سنن النسائي» (٢١٤٥).

(٢) أخرجه أبو داود (٢٣١٧، ٢٣١٨) [بمعناه] وصححه الألباني «الإرواء» (٢٥.١٨/٤) وروي مثله عن ابن عمر.

پرسی دوەم: هەڵوەشێنەرەوەکانی ڕۆژو:

ئەو شتانەیە ڕۆژوی ڕۆژوان بەتاڵ دەکەنـەوە ودەیـشکێنن. وڕۆژوان بـە کردنـی یەکێك لەم شتانەی خوارەوە ڕۆژوەکەی پوچ دەبێتەوە:

یەکەم: خواردن یا خواردنەوەی بە ئەنقەست: لەبەر فەرمایشتەکەی خـوا ﷻ: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ [البقرة: ١٨٧]. ئەم ئایەتە ئـەوەی ڕونکـردەوە کـە حەڵاڵ نیە ڕۆژوان بخـۆن وبخۆنـەوە لـە دوای دەرچـونی سـپێدەوە تـا شـەو (خـۆر ئاوابون). بەڵام ئەگەر بە لە بیر چونەوە خـواردی یـا خواردیـەوە ئـەوا ڕۆژوەکـەی دروستە، هەر کە هاتە بیری پێویستە لە سەری دەم بگرێتەوە، یـا بـیری خرایـەوە کە بە ڕۆژوە، لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ(١): «مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ، أَوْ شَرِبَ، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللهُ وَسَقَاهُ» «هەر کـەس بـە ڕۆژو بـو، بـە هۆی لە بیر چونەوە، خواردی یان خواردیەوە، ئـەوا بـا ڕۆژوەکـەی تـەواو بکـات، چونکە خوا نان وئاوی پێ بەخشیوە». هەروەها ڕۆژو پوچەڵ دەبێتەوە بـە سـعوتی

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٣٣)، ومسلم (١١٥٥) من حديث أبي هريرة ﵁.

((بڕنوتی))[(١)]، وبه هەر شتێك بگاته هەناو، لەو شتانەی کە حوکمی خواردن وخواردنەوەی هەیە با لە دەمیشەوە نەبێت وەك دەرزی موغەززی.

دوەم: جوتبون: ڕۆژو بە جوتبون بەتاڵ دەبێتەوە، جا هەرکەس جوت ببێت وبە ڕۆژو بێت ڕۆژوەکەی بەتاڵ بۆتەوە، ولە سەریەتی تەوبە وداوای لێخۆشبون بکات، وئەو ڕۆژەش قەزا بکاتەوە کە تێیدا جوت بوە، هەروەها لەگەڵ قەزاکردنەوەدا ئەبێت کەفارەتیش بدات، کە بریتیە لە ئازادکرنی کۆیلەیەك، ئەگەر نەبو دو مانگ لە سەر یەك بە ڕۆژو دەبێت، ئەگەریش پێی نەکرا نانی شەست هەژار دەدات، لەبەر فەرمودەکەی ئەبو هورەیرە ﵁ وتی: لەو کاتەی لە خزمەتی پەیامبەر ﷺ بوین، پیاوێك هاتە خزمەتی وتی: ئەی پەیامبەری خوا! تیاچوم، فەرموی: چیتە؟ وتی: لەگەڵ هاوسەرەکەمدا جوتبوم وبە ڕۆژوش بوم، پەیامبەری خوا ﷺ فەرموی: «ئایا پێت دەکرێت کۆیلەیەك ئازاد بکەیت؟» وتی: نەخێر، فەرموی: «ئەی ئەتوانی دو مانگ بە دوای یەکدا بە ڕۆژو بیت؟» وتی: نەخێر، فەرموی: «ئەی دەتوانی نانی شەست هەژار بدەیت؟» وتی: نەخێر، ئەڵێ: پەیامبەر ﷺ هەندێك مایەوە، لەو کاتەی لەو حاڵەتەدا بوین زەبیل (قەوشەر)ێك خورمایان بۆ هێنا، فەرموی: «پرسیارکەرەکە لە کوێیە؟» وتی:

---

(١) دەرمانێکە دەکرێتە لوت.

ئه‌وه‌تام، فه‌رموی: «ئه‌مه‌ ببه‌ وبیبه‌خشه‌وه‌» كابرا وتی: بیبه‌خشمه‌ له‌ خۆم هه‌ژارتر ئه‌ی په‌یامبه‌ری خوا ؟! به‌ خوا له‌ نێوان هه‌ردو به‌رده‌ ڕه‌شه‌كانی مه‌دینه‌دا له‌ من هه‌ژارتری تێدا نیه‌، ئه‌وه‌بو په‌یامبه‌ر بوبه‌ پێكه‌نیه‌وه‌ تا دانه‌كانی ده‌ركه‌وتن، پاشان فه‌رموی: «بیده‌ به‌ خۆردی خانه‌واده‌كه‌ت»[١].

هه‌ر له‌و شتانه‌ی هاواتای جوتبونه‌: دابه‌زینی مه‌نی (ئاوی پیاو)ه‌ به‌ ده‌ست، جا كه‌ ڕۆژوان ئاوی هاته‌وه‌ به‌ ویستی خۆی به‌ هۆی ماچكردنه‌وه‌ یا ده‌ست پێوه‌دانه‌وه‌ یان ئاوی خۆ هێنانه‌وه‌وه‌ یا جگه‌ له‌مانه‌ ئه‌وا ڕۆژوه‌كه‌ی پوچ ده‌بێته‌وه‌، چونكه‌ ئه‌مه‌ له‌و شه‌هوه‌ته‌یه‌ كه‌ دژی ڕۆژوه‌، جا له‌ سه‌ریه‌تی قه‌زای بكاته‌وه‌ به‌ بێ كه‌فاره‌ت، چونكه‌ كه‌فاره‌ت پێویست نابێت مه‌گه‌ر ته‌نها به‌ جوتبون، چونكه‌ ده‌قه‌كه‌ به‌ تایبه‌ت له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ هاتوه‌. به‌ڵام ئه‌گه‌ر ڕۆژوان خه‌وت وله‌شی گران بو، یا ئاوی هاته‌وه‌ به‌ بێ ئاره‌زو وه‌ك كه‌سێك نه‌خۆش بێت ئه‌وا ڕۆژوه‌كه‌ی به‌تاڵ نابێته‌وه‌، چونكه‌ ویستی نیه‌ له‌مه‌دا.

سێیه‌م: خۆ ڕشاندنه‌وه‌ به‌ ئه‌نقه‌ست: بریتیه‌ له‌ ده‌ركردنی ئه‌وه‌ی له‌ گه‌ده‌دایه‌ له‌ خواردن وخواردنه‌وه‌ له‌ ڕێی ده‌مه‌وه‌ به‌ ئه‌نقه‌ست، به‌ڵام ئه‌گه‌ر زۆری بۆ هێنا وده‌رچو به‌ بێ ویستی خۆی، ئه‌وه‌ كاریگه‌ری له‌ سه‌ر ڕۆژوه‌كه‌ی نیه‌، له‌به‌ر

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٣٦)، ومسلم (١١١١).

فەرمودەی پەیامبەر ﷺ: «ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ، وَمَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ» «کێ ڕشانەوە زۆری بۆ هێنا ئەوا قەزاکردنەوەی لە سەر نیە، کێش خۆی ڕشانەوە ئەوا با قەزای بکاتەوە»[1].

چوارەم: کەڵەشاخ: بریتیە لە دەرکردنی خوێن لە پێستەوە نەك دەمارەکان. جا کەی کەڵەشاخی کرد ڕۆژوەکەی دەشکێت، لەبەر فەرمودەی: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ» «حیجامەکەر وکەڵە شاخ بۆ کراو ڕۆژوەکەیان شکاوە»[2]. هەروەها ڕۆژوی حیجامەکەرەکەش دەشکێت مەگەر بە ئامێرێکی لێکجودا بیکات، وپێویستی بە خوێن مژین نەبێت، ئەوا -خواش زاناترە- ناشکێت. هەر لەو شتانەی هاواتای کەڵەشاخە: دەرکردنی خوێنە لە ڕێی بڕینی دەمارەوە «الفصد»، هەروەها دەرکردنی بۆ بەخشینەوەی.

بەڵام دەرچونی خوێن بە هۆی برین، یا دان هەڵکێشان، یان خوێن لوت بەر بون، ئەوا زیانی نیە؛ چونکە نە کەڵەشاخە ونە هاو واتایەتی.

---

(١) أخرجه أبو داود (٢٣٨٠)، والترمذي (٧٢٠)، وابن ماجه (١٦٧٦)، وصححه الألباني «صحيح ابن ماجه» (١٣٦٨).

(٢) أخرجه أبو داود (٢٣٦٧) وابن خزيمة (١٩٨٣) وصحح الألباني إسناده «التعليق على ابن خزيمة» (٢٣٦/٣).

پێنجەم: دەرچونی خوێنی عادە وزەیستانی: جا کەی ئافرەت خوێنی سوڕی مانگانە یا زەیستانی بینی ڕۆژوەکەی شکاوە، وپێویستە لە سەری قەزای بکاتەوە، لەبەر فەرمودەکەی [پێشوتری] پەیامبەر ﷺ: ((ئەوە نیە کە دەکەوێتەوە عادەوە نە نوێژ دەکات ونە ڕۆژو دەگرێت)).

شەشەم: نیەتی شکاندن: جا هەر کەس پێش خۆرئاوابون نیەتی شکاندنی هێنا وبە ڕۆژوش بو ئەوا ڕۆژوەکەی بەتاڵ بوەتەوە با هیچ بەتاڵ کەرەوەیەکیش نەکات، چونکە نیەت یەکێکە لە دو پایەکەی ڕۆژو، جا کە نیەتەکەی هەڵوەشاندەوە، بە مەبەستی شکاندنی وبە ئەنقەستەوە ئەوا ڕۆژوەکەی بەتاڵ دەبێتەوە.

حەوتەم: هەڵگەڕانەوە: لەبەر ئەوەی دژی پەرستنە، ولەبەر فەرمایشتەکەی خوا ﷻ: ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾ [الزمر:٦٥] ((ئەگەر هاوبەش دابنێیت ئەوا بێگومان سوێند بێت کردەوەکانت هەڵدەوەشێتەوە)).

دەروازەی سێ یەم

سوننەتەکانی ڕۆژو ومەکرۆهەکانی

چەند پرسێکی لە خۆ گرتوە:

پرسی یەکەم: سوننەتەکانی ڕۆژو:

سوننەتە ڕۆژوان لە ڕۆژوەکەیدا ڕەچاوی ئەم خاڵانەی خوارەوە بکات:

١- **پارشێو:** لەبەر فەرمایشتەکەی ﷺ: «تَسَحَّرُوا، فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً» «پارشێو بکەن، لە پارشێو فەڕ وپیت هەیە»[(١)]. بە خواردنی زۆر بێت یا کەم پارشێو بەدی دێت، ئەگەر بە قومە ئاوێکیش بێت.

کاتەکەشی: لە نیوە شەوەوە دەست پێ دەکات تا سپێدە.

٢- **دواخستنی پارشێو:** لەبەر فەرمودەکەی زەیدی کوڕی سابت رضي الله عنه ئەڵێ: «مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ، قُلْتُ: كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: خَمْسِينَ آيَةً» «لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ پارشێومان کرد، پاشان هەستاین بۆ نوێژ، وتم: چەندێك لە نێوان هەر دوکیان دەبو؟ وتی: ئەندازەی پەنجا ئایەت»[(٢)].

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٢٣)، ومسلم (١٠٩٥).

(٢) أخرجه البخاري (٥٧٥)، ومسلم (١٠٩٧)، واللفظ لمسلم.

٣- زو دەمکردنەوە: سوننەتە ڕۆژوان هەر کە دڵنیا بویەوە لە خۆر ئاوا بون، پەلە بکات لە ڕۆژو شکاندن، وەك لە سەهلی کوڕی سەعدەوە هاتوە ﵁، پەیامبەر ﷺ فەرمویەتی: **لاَ يزَاَلُ النَاّسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ** «خەڵك بەردەوام لە خێردان تا زو دەم بکەنەوە»[(١)].

٤- دەمکردنەوە لە سەر چەند خورمایەکی تەڕ: کە دەستی نەکەوت، بە خورمای وشك، وبا تیق بێت، ئەگەر نەبو بە چەند قومێك ئاو، لەبەر فەرمودەکەی ئەنەس ﵁: «**كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُفْطِرُ عَلَى رُطَبَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَعَلَى تَمَرَاتٍ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ**» «پەیامبەر ﷺ پێش نوێژکردن بە چەند خورمایەکی تەڕ بەربانگی دەکردەوە، نەبوایە بە چەند خورمایەکی وشك، نەبوایە بە چەند قومێك ئاو»[(٢)].

هیچیشی دەست نەکەوت نیەتی شکاندن بە دڵی دەهێنێ، ئەوە بەسیەتی.

٥- پاڕانەوە لە کاتی بەر بانگ کردنەوە ولە میانەی ڕۆژوەکە: لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «**ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ،**

(١) أخرجه البخاري (١٩٥٧)، ومسلم (١٠٩٨).

(٢) أخرجه أبو داود (٢٣٥٦)، والترمذي (٦٩٦). وحسنه، والبغوي في شرح السنة (٦/٢٦٦). وصححه الألباني «صحيح الترمذي» (٥٦٠)، وقوى إسناده الأرناؤوط في التعليق على «شرح السنة».

وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ» «سیان دوعاکانیان ڕەد ناکرێتەوە: ڕۆژوان تا بەر بانگ دەکاتەوە، وپێشەوای دادگەر، وستەم لێکراو»[(١)].

٦- زۆر صەدەقەکردن، وقورئان خوێندن، وخواردن دان بە ڕۆژوانان، وسەرجەم کارە چاکەکانی تر: لە ئیبن عەبباسەوە ﵄ ئەڵێ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ وَكَانَ جِبْرِيلُ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ فَلَرَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ» «پەیامبەر ﷺ سەخیترین کەس بو، زیاتر لە ڕەمەزاندا کە جبریل دەهات بۆ لای، جا هەمو شەوێکی ڕەمەزان دەهات بۆ لای ودیراسەی قورئانی پێ دەکرد، جا کە پەیامبەر ﷺ جوبریل دەهات بۆ لای بە خوا بۆ خێر لە با بەخشندە تر بو»[(٢)].

٧- تێکۆشان لە شەو نوێژدا: بە تایبەت دە شەوی کۆتایی ڕەمەزان، لە عایشەوە ﵂: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِئْزَرَهُ، وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ» «پەیامبەر ﷺ ئەگەر دە شەوی کۆتایی بهاتبایە، ناوقەدی توند دەکرد،

(١) أخرجه الترمذي (٢٥٢٦) وحسنه، وأخرجه البيهقي (٣/٣٤٥) وغيره عن أنس مرفوعاً بلفظ: «ثلاث دعوات لا ترد: دعوة الوالد، ودعوة الصائم، ودعوة المسافر». وصححه الألباني «الصحيحة» (١٧٩٧).

(٢) أخرجه البخاري (٦) [ولفظهم أقرب إلى (٣٢٢٠)]، ومسلم (٢٣٠٨).

وشەوەکەی زیندو دەکردەوە وخانەوادەکەی هەڵدەستان»[١]. ولەبەر گشتێتی فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» «هەر کەس شەو نوێژی ڕەمەزان ئەنجام بدات بە بڕوا بون وچاوەڕێی پاداشتەوە، ئەوا خوا لە تاوانەکانی پێشوی خۆش دەبێت»[٢].

٨- **عومرەکردن:** لەبەر فەرمودەکەی ﷺ: «عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً» «عومرەیەك لە ڕەمەزاندا یەکسانە بە حەجکردنێك»[٣].

٩- **وتنی: «من بە ڕۆژوم» بە کەسێك جوێنی پێدا**، ئەمەش لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَصْخَبْ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ: إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ» «وئەگەر کەسێکتان بە ڕۆژو بو، با قسەی نا ئەخلاقی وقڕە قڕ نەکات، ئەگەریش کەسێك جوێنی پێدا، یا شەڕی لەگەڵ کرد، با بڵێت: من بە ڕۆژوم»[٤].

---

(١) أخرجه البخاري (٢٠٢٤)، ومسلم (١١٧٤).
(٢) أخرجه مسلم (٧٥٩).
(٣) أخرجه البخاري (١٧٨٢)، ومسلم (١٢٥٦).
(٤) أخرجه البخاري (١٩٠٤)، ومسلم (١١٥١) واللفظ للبخاري.

پرسی دوەم: مەکڕوهەکانی ڕۆژو:

هەندێك شت کەڕاهەتی هەیە دەرهەق ڕۆژوان کە ئەبێتە مایەی لەکەدار کردن وبریندارکردنی ڕۆژوەکەی، وکەمکردنەوەی پاداشتەکەی، کە ئەمانەیە:

١- **موبالەغەکردن له ئاو دان به دەم ولوتدا:** ئەمەش له ترسی ئەوەی ئاو بڕواتە قوڕگیەوە، لەبەر فەرمودەکەی [پێشتر]: «وزیادەڕەوی بکە لە ئاو دان بە لوتدا مەگەر بە ڕۆژو بیت».

٢- **ماچ کردن ئەگەر ئارەزوی دەجولا،** له نەفسی خۆیشی دڵنیا نیە: ئەوە کەڕاهەتی هەیە ڕۆژوان ماچ هاوسەرەکەی یا کەنیزەکەکەی بکات، چونکە لەوانەیە بێتە مایەی جولاندنی شەهوەتی وئەوەش سەر بکێشێت بۆ پوچەڵ بونەوەی ڕۆژوەکەی، بەڵام ئەگەر لە خۆی دڵنیا بو ڕۆژوەکەی بەتاڵ نابێتەوە ئەوە هیچی تێدا نیە، چونکە پەیامبەر ﷺ ماچی دەکرد وبە ڕۆژو بو، عائیشە ئەڵێ: «وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ» «بەڵام لە هەموتان زیاتر خۆی پێ دەگیرا بۆ پێداویستی خۆی»[1]. هەروەها لە سەریەتی خۆی دور بخاتەوە لە هەر شتێك شەهوەتی دەجولێنێت، وەك بەردەوام تەماشاکردنی هاوسەر یا کەنیزەك، یا بیر کردنەوە لە بابەتەکانی جوتبون، چونکە ئەبێتە مایەی ئاو هاتنەوە یا جوتبون.

(١) أخرجه البخاري (١٩٢٧)، ومسلم (١١٠٦) - ٦٤.

٣- **بەڵغەم قوت دان:** چونکە دەڕواتە هەناویەوە وپێی بەهێز دەبێت، ئەمە سەرباری ئەوەی قیزەونە، زیانیشی لێ دەکەوێتەوە.

٤- **تامکردنی خواردن وپێویستیشی نەبێت:** جا ئەگەر پێویستی پێ بو وەك ئەوەی چێشت لێ نەر بو پێویستی بە تامکردنی خوێکە وهاوشێوەکانیەتی ئەوە هیچی تێدا نیە لەگەڵ وریا بون لەوەی هیچ نەگاتە قوڕگی.

دەروازەی چوارەم

له بارەی قەزاکردنەوەی ڕۆژو، وڕۆژوی سوننەت، هەروەها چی کەڕاهەتی هەیە وچی حەرامە له ڕۆژودا؟

چەند پرسێکی تێدایە:

پرسی یەکەم: قەزاکردنەوەی ڕۆژو:

ئەگەر موسڵمان یەك ڕۆژوی ڕەمەزانی نەگرت بە بێ عوزر، ئەوا واجبە لە سەری بگەڕێتەوە لای خوا وداوای لێ بوردن بکات، چونکە ئەمە تاوانێکی گەورەیە، وخراپەیەکی مەزنە، لەگەڵ تەوبە وداوای لێ خۆشبون پێویستە لە سەری دوای ڕەمەزان قەزای ئەو ڕۆژانە بکاتەوە کە نەیگرتوە، واجبێتی قەزاکردنەوەش لێرەدا لە سەر ڕای دروستی زانایان بۆ یەکسەر «فوري»یە، چونکە ڕوخسەتی پێ نەدراوە بە ڕۆژو نەبێت، وبنەماکەش ئەوەیە: لە کاتی خۆیدا بیگێڕێتەوە.

بەڵام ئەگەر نەیگرت بە هۆی عوزرێکەوە وەك عادە یا زەیستانی یا نەخۆشی یا سەفەر وجگە لە مانەش لەو عوزرانەی بە هۆیەوە حەڵاڵە ڕۆژو نەگریت؛ ئەوا پێویستە لە سەری قەزای بکاتەوە ئەوەندە نەبێت دەست بە جێ پێویست نیە، بەڵکو دەتوانێت دوای بخات بۆ ڕەمەزانەکەی تر، بەڵام سوننەتە وباشترە پەلە

بکات لە قەزاکردنـەوەی، چونکە پەلـەکردنی تێدایـە بـۆ ئەسـتۆ پاککردنـەوە، هـەروەها ئیحتیـاتی زیاتریـشی تێدایـە؛ لەوانەیـە ڕێگرێـك بێتـە پێـشی وەك: نەخۆشی وهاوشێوەکانی، ئەگەریش دوای خست بۆ ڕەمەزانی دووەم وبیانویەکیـشی هەبو لەو دواخستنەدا، وەك ئەوەی عوزرەکەی درێژە بکێشێت؛ ئەوا لە سـەریەتی دوای ڕەمەزانەکـەی تـر قـەزای بکاتـەوە. بـەڵام ئەگـەر دوای خـست بـۆ پـاش ڕەمەزانەکەی تر بە بێ عوزر، ئەوا لە سەریەتی لەگەڵ قەزا کردنـەوەدا، بـۆ هـەر یەك ڕۆژ نانی هەژارێکیش بدات.

لە قەزاکردنەوەشدا مەرج نیە بە دوای یـەکتردا بێـت، بـەڵکو بـە دوای یـەکتر وپچڕ پچڕیش دەبێت، لەبەر فەرمایشتەکەی خوا ﷻ: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: ١٨٤]. خـوا ﷻ لـەم ئایەتـەدا بـە دوای یەکتری بە مەرج نەگرت.

پرسی دووەم: ڕۆژوی سوننەت:

لە دانایی خـوا میهرەبـانی بـە بەنـدەکانی ئەوەیـە: سوننەتیـشی دانـاوە کـە هاوشێوەی فەرزەکانن، بۆ زیاتر پاداشـتدانەوەی بەنـدەکان، وپڕکردنـەوەی کـەلێن وکورتیەکان کە لەوانەیە لە فەرزەکەدا هەبێت، پێشتریش باسی ئەوەمان کرد کـە: فەرزەکان پڕ دەکرێنەوە بە سوننەتەکان لە ڕۆژی قیامەتدا.

ئەو ڕۆژانەشی سوننەتە بگیرێت ئەمانەیە:

١- **ڕۆژوی شەشەڵە:** لەبەر فەرمودەکەی ئەبو ئەیوبی ئەنساری ﵁، له پەیامبەرەوە ﷺ: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ، كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ» «هەر کەس ڕەمەزانی گرت ئینجا شەش ڕۆژی مانگی شەوالیشی بە دوایدا گرت وەکو ئەوە وایە ساڵەکە بە ڕۆژو بو بێت»[١].

٢- **ڕۆژوی عەرەفە بۆ جگە لە حاجی:** لەبەر فەرمودەکەی ئەبو قەتادە ﵁، له پەیامبەرەوە ﷺ: «صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ، وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ» «ڕۆژوی عەرەفە ئومێدم هەیە، خوا بیکاتە مایەی سڕینەوەی تاوانی ساڵێك پێش وساڵێك پاش»[٢]. بەڵام دەرهەقی حاجی سوننەت نیە ڕۆژوی عەرەفە بگرێت، چونکە پەیامبەر ﷺ ئەو ڕۆژە ڕۆژوەکەی شکاند وخەڵکیش تەماشایان دەکرد، هەروەها هێزی زیاتری تێدایە بۆ حاجی تا پەرستن بکات وبپاڕێتەوە لەو ڕۆژەدا.

٣- **ڕۆژوی عاشورا:** پرسیار لە پەیامبەری خوا ﷺ کرا لە بارەی ڕۆژوی عاشوراوە؟ فەرموی: «أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ» «ئومێدم بە خوا هەیە تاوانی ساڵی پێشو بسڕێتەوە»[٣]. هەروەها سوننەتە ڕۆژێك پێش ئەوە

---

(١) أخرجه مسلم (١١٦٤).
(٢) أخرجه مسلم (١١٦٢).
(٣) أخرجه مسلم (١١٦٢). وهو جزء من حديث طويل.

ورۆژێك پاش ئه‌وه‌ بگیرێت، له‌به‌ر فه‌رموده‌كه‌ی په‌یامبه‌ر ﷺ: «لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ، لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ» «ئه‌گه‌ر بمێنمه‌ ساڵی داهاتو ئه‌وا نۆیه‌میش ده‌گرم»(١).

هه‌روه‌ها ئه‌فه‌رموێ ﷺ: «صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَخَالِفُوا فِيهِ الْيَهُودَ؛ صُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، وَبَعْدَهُ يَوْمًا» «ڕۆژوی عاشورا بگرن، وپێچه‌وانه‌ی جوله‌كه‌ بكه‌ن؛ ڕۆژێك پێشی ورۆژێك پاشی بگرن»(٢).

٤- **ڕۆژوی دو شه‌مه‌ وپێنج شه‌مه‌ له‌ هه‌مو هه‌فته‌یه‌كدا:** له‌به‌ر فه‌رموده‌كه‌ی عائیشه‌ رضي الله عنها: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَحَرَّى صَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ» «په‌یامبه‌ری خوا ﷺ به‌ دوای ڕۆژوی دو شه‌مه‌ وپێنج شه‌مه‌دا ده‌گه‌ڕا»(٣). هه‌روه‌ها ئه‌فه‌رموێ ﷺ: «تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ» «كرده‌وه‌كان ڕۆژانی دو شه‌مه‌ وپێنج شه‌مه‌ ده‌خرێنه‌ ڕو، جا پێم خۆشه‌ كه‌ كرده‌وه‌كه‌م خرا ڕو به‌ ڕۆژو بم»(٤).

---

(١) أخرجه مسلم (١١٣٣).

(٢) [ضعيف مرفوعًا]: أخرجه أحمد (١/٢٤١) [هذا لفظه!]، وابن خزيمة (٢٠٩٥) وفي سنده ضعف، لكنه صح عن ابن عباس بنحوه موقوفًا من قوله.

(٣) أخرجه أحمد (٥/٢٠١)، والترمذي (٧٤٥) [واللفظ له]، وقال الترمذي: «حسن صحيح»، وصححه الألباني «التعليق على ابن خزيمة» (٢١١٦).

(٤) أخرجه الترمذي (٧٥١)، والنسائي (١/٣٢٢)، وأبو داود (٢٤٣٦) وحسنه الترمذي، وصححه الألباني «صحيح الترمذي» (٥٩٦).

٥- **ڕۆژوی سێ ڕۆژ له هەمو مانگێکدا:** لەبەر فەرمایشتەکەی پەیامبەر ﷺ بۆ عەبدوڵای کوڕی عەمر: «وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ» «وله هەر مانگێکدا سێ ڕۆژ ڕۆژو بگره، چونکه چاکه بە ده قاته، کەواته وەك گرتنی ساڵەکه وایه»[1]. وله ئەبو هورەیرەوه رضي الله عنه ئەڵێ: «أَوْصَانِي خَلِيلِي ﷺ بِثَلَاثٍ: صِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَرَكْعَتَيِ الضُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنَامَ»[2] «خۆشەویستەکەم ئامۆژگاری کردم بەسێ شت: سێ ڕۆژ ڕۆژوگرتن له هەمو مانگێکدا، ودو ڕکاتی چێشتەنگا، وتر بکەم پێش خەوتن». هەروەها سوننەته له ڕۆژه سپیەکاندا بێت که بریتیه له سیانزه وچوارده وپانزەی مانگ [ی ئیسلامی]، لەبەر فەرمودەکەی ئەبو زەر رضي الله عنه، که پەیامبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ صَائِمًا مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَلْيَصُمِ الثَّلَاثَ الْبِيضَ» «کێ له ئێوه سێ ڕۆژ ڕۆژوی له مانگێکدا گرت با سێ ڕۆژه سپیەکه بیگرێت»[3].

(١) أخرجه البخاري (١٩٧٦).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٨١).
(٣) أخرجه أحمد (١٥٢/٥)، والنسائي (٢٢٢/٤)، واللفظ لأحمد. وحسنه الألباني «صحيح سنن النسائي» (٢٢٧٧-٢٢٨١).

٦- **ڕۆژوی ڕۆژ نەڕۆژ:** لەبەر فەرمایشتەکەی پەیامبەر ﷺ: «أَفْضَلُ الصِّيَامِ صِيَامُ دَاوُدَ عليه السلام؛ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا» «باشترین ڕۆژو ڕۆژوی داودە، ڕۆژ نە ڕۆژ بە ڕۆژو دەبو»[(١)]. ئەمەش لە باشترین جۆرەکانی سوننەتە.

٧- **ڕۆژوی مانگی موحەڕەم:** لەبەر فەرمودەکەی ئەبو هورەیرە، پەیامبەر ﷺ فەرمویەتی: «أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللهِ الْمُحَرَّمُ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ» «باشترین ڕۆژو دوای ڕەمەزان ڕوژوی مانگی موحەڕەمە، وباشترین نوێژ دوای فەرزەکان شەو نوێژە»[(٢)].

٨- **ڕۆژوی نۆمینەی حاجیان:** ولە یەکەم ڕۆژی مانگی حاجیانەوە دەست پێدەکات ولە نۆیەم ڕۆژ کۆتایی پێ دێت، کە بریتیە لە ڕۆژی عەرەفە، ئەمەش لەبەر گشتێتی ئەو فەرمودانەی لە بارەی فەزڵی کردەوە کردن تێیدا هاتون، پەیامبەری خوا ﷺ ئەفەرموێ: «مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ» «هیچ ڕۆژێك نیە کردەوەی چاك تێیدا خۆشەویستر بێت لە لای خوا بە ئەندازەی ئەم دە ڕۆژە»[(٣)]. ڕۆژوگرتنیش لە کردەوە چاکەکانە.

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٧٦).

(٢) أخرجه مسلم (١١٦٣).

(٣) أخرجه البخاري (٩٦٩) [واللفظ للترمذي (٧٥٧)، أما لفظ البخاري: «مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَمَلِ فِي هَذِهِ»].

پرسی سێیەم: ئەو ڕۆژوەی کەڕاهەتی هەیە وئەوەشی کە حەرامە:

١- **کەڕاهەتی هەیە مانگی ڕەجەب بە تەنها بگیرێت**، چونکە ئەمە دروشمی نەفامی بوە، ئەو مانگەیان لا گەورە بوە، ئەگەر ڕۆژی تری لەگەڵدا بخات کەڕاهەتی تێدا نیە، چونکە ئەو کاتە تایبەت نەکراوە بە ڕۆژوەوە، ئەحمەدی کوڕی خەڕەشەی کوڕی حوڕ ئەگێڕێتەوە ئەڵێ: عومەری خەتابم بینی ئەیدا بە سەر دەستی ئەوانەی لە ڕەجەبدا بە ڕۆژو بون تا دەستیان دەخستە نێو خواردن، وئەیوت: «كُلُوا، فَإِنَّمَا هُوَ شَهْرٌ كَانَ يُعَظِّمُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ» «بخۆن، ئەمە مانگێکە خەڵکانی سەردەمی نەفامی بە گەورەیان ڕادەگرت»(١).

٢- **کەڕاهەتی هەیە ڕۆژی هەینی بە تەنها بگیرێت**، لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «لَا يَصُمْ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ، أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ» «کەستان با ڕۆژی هەینی ڕۆژو نەگرێت، مەگەر ڕۆژێك پێشتر یا ڕۆژێك پاشتر بگرێت»(٢). جا ئەگەر لەگەڵ ڕۆژی تردا بو هیچی تێدا نیە لەبەر فەرمودەی پێشو.

(١) أخرجه ابن أبي شيبة (١٠٢/٣)، والطبراني في «الأوسط» (٣٢٧/٧) (٧٦٣٦)، وقال: «صحيح». «الإرواء» (١١٣/٤).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٨٥)، ومسلم (١١٤٤) [هذا لفظه].

٣- **کەڕاهەتی هەیە ڕۆژی شەممە بە تەنها بگیرێت**، لەبەر فەرمودەکەی پەیامبەر ﷺ: «لَا تَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ إِلَّا فِيمَا افْتُرِضَ عَلَيْكُمْ» «ڕۆژی شەممە ڕۆژو مەگرن مەگەر ڕۆژویەك فەرز کرا بێت لە سەرتان»(١). مەبەستیش: نەهیکردنە لە تەنهاکردنەوەی وتایبەتکردنی، بەڵام ڕۆژی تری لەگەڵدا بێت هیچی تێدا نیە، چونکە پەیامبەر ﷺ کە لە ڕۆژی هەینیدا سەردانی دایکی ئیمانداران جوەیریەی کرد وبە ڕۆژو بو، فەرموی: «دوێنێ بە ڕۆژو بویت؟ وتی: نەخێر، فەرموی: ئەتەوێ سبەی بە ڕۆژو بیت؟ وتی: نەخێر، فەرموی: کەواتە ڕۆژوەکەت بکشێنە»(٢). جا کە فەرموی: «ئەتەوێ سبەی بە ڕۆژو بیت؟» بەڵگەیە لە سەر دروستێتی گرتنی ڕۆژوی شەممە لەگەڵ ڕۆژی تردا. پێشەوا تورمزی دوای گێڕانەوەی ئەم فەرمودەیە ئەڵێ: «وبونی کەڕاهەت لەمەدا: ئەوەیە کابرا ڕۆژی بە تەنها بگرێت، چونکە جولەکە شەممە بە گەورە ڕادەگرن».

٤- **گرتنی ڕۆژی جێی گومان** «یوم الشك» **حەرامە**، کە بریتیە لە سی شەعبان، ئەگەر ڕێگر هەبو لە بینینی مانگ، کە ئاسمانیش ساماڵ بێت گومان

---

(١) أخرجه أبو داود (٢٤٢١)، والترمذي (٧٤٤)، وابن ماجه (١٧٢٦)، والحاكم (١/٤٣٥). وحسنه الترمذي، وصححه الحاكم على شرط البخاري، وافقه الذهبي. وصححه الألباني «صحيح الترمذي» (٥٩٤).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٨٦).

نامێنێت، بەڵگەی حەرامێتیەکەی فەرمودەکەی عەمارە ﵁ ئەڵێ: «مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ» «کێ ئەو ڕۆژە بگرێت کە جێی گومانە ئەو سەرپێچی فەرمانی باوکی قاسمی کردوە»(١). ولەبەر فەرمودەکەی پەیامبەری خوا ﷺ: «لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمَهُ، فَلْيَصُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ» «با کەس پێش ڕەمەزان بە ڕۆژێك یا دو ڕۆژ بە ڕۆژ نەبێت، مەگەر کەسێك ڕۆژوی خۆی هەیە وئەیگرێت ئەوا قەیدی نیە، با لەو ڕۆژەدا بیگرێت»(٢). یانی: با کەس ڕۆژێك پێش ڕەمەزان ڕۆژو نەگرێت بە مەبەستی ئیحتیاتکردن، چونکە ڕۆژوگرتنی ڕەمەزان پەیوەستە بە بینینی مانگەوە، جا پێویست بە زۆر لە خۆ کردن ناکات، بەڵام کەسێك ڕۆژویەکی سوننەتی هەبێت وبەردەوام بیگرێت ئەوا هیچی لە سەر نیە لەبەر ئەوەی پێشوازی کردن نیە لە ڕەمەزان، هەروەها قەزاکردنەوە ونەزریش هەڵاوێر دەکرێن چونکە واجبن.

---

(١) علَّقه البخاري في صحيحه بصيغة جزم [قبل رقم (١٩٠٦)] «الفتح» (١٤٣/٤)... ووصله الترمذي (٦٨٩) وغيره، وقال: «حديث حسن صحيح». وصححه الألباني «صحيح الترمذي» (٥٥٣).

(٢) أخرجه البخاري (١٩١٤).

٥- **حەرامە گرتنی ڕۆژی هەر دو جەژنەکە**، لەبەر فەرمودەکەی ئەبو سەعیدی خودری رضي الله عنه: «پەیامبەر ﷺ نەهی کرد لە گرتنی ڕۆژی جەژنی قوربان وڕەمەزان»(١). ولەبەر فەرمودەکەی عومەری کوڕی خەتتاب رضي الله عنه: «هَذَانِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺعَنْ صِيَامِهِمَا: يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَالْيَوْمُ الْآخَرُ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ» «ئەم دو ڕۆژە پەیامبەری خوا ﷺ ڕێگری کردوە ڕۆژوی تێدا بگیرێت: ڕۆژی کۆتاییهاتن ودەمکردنەوەتان لە ڕۆژوگرتن، وڕۆژەکەی تر کە لە قوربانیەکەتان دەخۆن»(٢).

٦- **کەڕاهەتی هەیە ڕۆژانی دانەبەرخۆر «التشریق» ڕۆژو بگیرێت**، کە بریتیە لە سێ ڕۆژی دوای جەژنی قوربان: یانزە ودوانزە وسیانزە، لەبەر فەرمودەکەی ﷺ:أيامّ التشْريقِ أيامّ أكلٍ وشرُبٍ [وذِكرٍ للهِ]» «ڕۆژانی تەشریق، ڕۆژانی خواردن وخواردنەوە ویادکردنی خوان»(٣). ولەبەر فەرمودەکەی پەیامبەرﷺ: «يَوْمُ عَرَفَةَ، وَيَوْمُ النَّحْرِ، وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ، عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ، وهيَ أيامَّ أكلٍ وشرُبٍ» «ڕۆژی عەرەفە وڕۆژی جەژنی قوربان وڕۆژانی تەشریق

---

(١) أخرجه البخاري (١٩٩١).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٩٠).
(٣) أخرجه مسلم (١١٤١) [والزيادة له أيضًا في رواية بعده].

جەژنی ئێمەی ئەهلی ئیسلامە، کە ڕۆژانی خواردن وخواردنەوەیە))[١]. وڕێگە دراوە بە حاجی ((متمتع)) و((قارن)) [کە دواتر لە بەشی حەجدا واتاکانیان دێت] بە ڕۆژو بن تێیدا ئەگەر پارەی قوربانی ((الْهَدْيِ))ان نەبو، لەبەر وتەکەی عائیشە وئیبن عومەر رضي الله عنهم: ((لَمْ يُرَخَّصْ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَنْ يُصَمْنَ، إِلَّا لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ)) ((ڕێگە نەدراوە لە ڕۆژانی تەشریقدا ڕۆژو بگرن مەگەر بۆ یەکێك قوربانی پێ نەکرێ))[٢].

---

(١) أخرجه الترمذي (٧٧٧)، وقال: حسن صحيح. وصححه الألباني «صحيح الترمذي» (٦٢٠).
(٢) أخرجه البخاري (١٩٩٧، ١٩٩٨).

دەروازەی پێنجەم

لە بارەی: مانەوە لە مزگەوت «الإِعْتِكَاف»

چەند مەسەلەیەکی تێدایە:

مەسەلەی یەکەم: پێناسەی ئیعتیکاف وحوکمەکەی:

١- پێناسەکەی:

ئیعتیکاف لە زماندا بریتیە لە: پابەندبون بە شتێکەوە ومانەوە لە لای. لە شەرعیشدا: پابەندبونی موسڵمانێکی جیاکارە بە مزگەوتەوە بۆ پەرستنی خوا ﷻ.

٢- حوکمەکەی:

سوننەتە ونزیکبونەوەیە لە خوا ﷻ، لەبەر فەرمایشتی خوا ﷻ: ﴿أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ [البقرة:١٢٥]. «وەحیمان نارد بۆ ئیبراهیم وئیسماعیلی کوڕی: کە ماڵەکەم پاك بکەنەوە لە هەمو پیسیەك بۆ ئەوانەی خوا پەرستی تێدا دەکەن بە تەواف کردن وئیعتیکاف کردن ونوێژ کردن تێیدا». ئەم ئایەتەش بەڵگەیە کە لە گەلانی پێشتریشدا شەرعی بوە. هەروەها خوا ئەفەرموێ: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة: ١٨٧] «وجوت مەبن لەگەڵ هاوسەرەکانتاندا یا شتانێك مەکەن سەردەکێشێت بۆ

جوتبون ئەگەر لە مزگەوتدا ئیعیکافتان کردبـو)). لـه عائیـشەوە رضي الله عنها: ((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللهُ)). ((پەیامبـەر ﷺ دە شەوی کۆتایی ڕەمـەزان ئیعتیکـافی دەکـرد تـا خـوا بردیـەوە لای خـۆی))[١].

موسڵمانانیش کۆکن لە سەر شەرعی بونی، کە سوننەتە، واجب نیە مەگەر مـرۆڤ خۆی لە سەر خۆی واجبی بکات وەك ئەوەی نەزر بکات.

بەمەش سوننەت بونی ئیعتیکاف سەلما بە قورئان وفەرمودە وکۆ دەنگی.

پرسی دوەم: مەرجەکانی ئیعتیکاف کردن:

ئیعتیکاف پەرستنێکە چەند مەرجێکی هەیە بەبێ ئەوە دروسـت نابێـت، کـە بریتیە لە:

١- **ئەبێت ئیعتیکاف کەر موسڵمانێکی جیاکاری ژێـر بێـت:** جـا هـی بـێ باوەڕ وشێت ومنداڵی ناجیاکار دروست نابێت، پێگەیشتن ونێرینەییش مەرج نیـە، بۆیە پێنەگەیشتویەکی جیاکار بیکات دروست دەبێت، مێینەش بە هەمان شێوە.

٢- **نیەت هێنان:** لەبەر فەرمودەی [پێشوتر]: ((کردەوەکـان بـە نیەتـە))، جـا کەسەکە دەبێت نیەتی مانەوەی هەبێت لە شوێنی ئیعتیکافەکەی، وەکـو پەرسـتن ونزیك بونەوەیەك لە خوا.

(١) أخرجه البخاري (٢٠٢٠)، ومسلم (١١٧٢).

٣- **ئەبێت ئیعتیکافەکە لە مزگەوتدا بێت:** لەبەر فەرمایشتەکەی خـوا ﷻ: ﴿وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة:١٨٧] ولەبەر کـردەوەی پەیامبـەر ﷺ خۆی کە لە مزگەوتدا ئیعتیکافی دەکرد، ولێوەی نەهاتوە ئیعتیکافی کردبێـت لـە جگە لەوە.

٤- **ئەبێت مزگەوتەکە نوێژی کۆمەڵی تێدا بکرێت:** ئەمەش ئەگـەر مـاوەی ئیعتیکافەکە نوێژی فەرزی تێدەکەوت، وکەسەکەش لەوانە بو کە نوێژی کۆمـەڵی لە سەر واجبە، چونکە ئیعتیکاف کردن لـە مزگەوتێکـدا نوێـژی کۆمـەڵی تێـدا نەکرێت ئەبێتە مایەی نەکردنی نوێژی کۆمەڵ کە واجبە لە سـەری، یـا دەرچـونی کەسەکە لە هەمو کاتێکدا، ئەمەش دژی مەبەسـتی ئیعتیکافـە. بـەڵام ئـافرەت دروستە ئیعتیکاف بکات لە هەمو مزگەوتێك ئیتر جەماعەتی تێدا بکرێـت یـان نا. ئەمە ئەگەر لە ئیعتیکافکردنی ئافرەتەکە فیتنەیـەك نەدەکەوتـەوە، ئەگـەرنا ڕێگری لێ دەکرێت. باشتریشە ئەو مزگەوتـەی ئیعتیکـافی تێـدا دەکرێـت نوێـژی هەینی تێدا بکرێت، بەڵام مەرج نیە بۆ ئیعتیکاف.

٥- **پاکبون لە حەدەسی گەورە:** جا دروست نیە لەشگران وئافرەتی لـە عـادە وزەیستانی بو ئیعتیکـاف بکـات، چـونکە ئەمانـە دروسـت نیـە لـە مزگـەوت بمێننەوە.

بەڵام ڕۆژو گرتن مەرج نیە بۆ ئیعتیكاف كردن، لەبەر ڕیوایەتەكەی ئیبن عومەر كە عومەر ﵄ وتی: ئەی پەیامبەر ﷺ! من لە سەردەمی نەفامیدا نەزرم كردوە كە شەوێك لە مزگەوتی حەرامدا ئیعتیكاف بكەم، فەرموی: «أُوْفِ بِنَذْرِكَ» «نەزرەكەت بە جێ بهێنە»[١]. جا ئەگەر ڕۆژوگرتن مەرج بوایە ئەوا ئیعتیكافەكەی بە شەو دروست نەدەبو، چونكە ڕۆژو بە شەو ناگیرێت. هەروەها دو پەرستنی لێك جودان، بۆ ئەمەكەیان بونی ئەوەكەیان ناكرێتە مەرج.

پرسی سێیەم: كاتی ئیعتیكاف وسوننەتەكانی وئەوەی حەڵاڵە بۆ كەسەكە:

١- **ماوەی ئیعتیكاف وكاتەكەی:** مانەوە لە مزگەوت بۆ ماوەیەكی دیاریكراو پایەیەكە لە ئیعتیكاف، جا ئەگەر مانەوە لە مزگەوت ڕو نەدات ئیعتیكاف دانەمەزراوە، سەبارەت بە كەمترین ماوەی ئیعتیكافكردنیش جیاوازی هەیە لە نێوان زانایان. ئەوەشی ڕاستە -إن شاء الله- لای كەمی كاتی ئیعتیكافكردن دیاری كراو نیە، بۆیە دروست ئەبێت بە بەشێكی كات با كەمیش بێت، بەڵام ئەوەندە هەیە باشتر وایە ئیعتیكافكردنەكە لە ڕۆژێك یا شەوێك

(١) أخرجه البخاري (٢٠٣٢)، ومسلم (١٦٥٦).

کەمتر نەبێت، چونکە لە پەیامبەر ﷺ وهیچ کام لە هاوەڵانی نەهاتوە لەوە کەمتر ئیعتیکافی کردبێت.

باشترین کاتەکانی ئیعتیکافکردنیش دە شەوی کۆتایی ڕەمەزانە، لەبەر فەرمودەکەی عائیشەی پێشو: «پەیامبەر ﷺ دە شەوی کۆتایی ڕەمەزان ئیعتیکافی دەکرد تا وەفاتی کرد»، ئەگەر لە جگە لەم کاتەش ئیعتیکافی کرد دروستە بۆی، بەڵام پێچەوانەی باشترین وچاکترینە.

هەرکەسیش نیەتی ئیعتیکافی دە شەوی کۆتایی ڕەمەزانی هەبو، ئەوا نوێژی بەیانی بیست ویەکی ڕەمەزان لەو مزگەوتە دەکات کە ئیعتیکافی تێدا دەکات، پاشان دەڕواتە شوێنی ئیعتیکافەکەیەوە وبە ئاوابونی خۆری کۆتا ڕۆژی ڕەمەزان کۆتایی دێت.

٢- **سوننەتەکانی:** ئیعتیکاف پەرستنێکە بەندە تێیدا لەگەڵ خوادا تەنها دەکەوێت، وپەیوەندیەکانی جگە لەوەی خوا هەموی دەپچڕێنێت، جا سوننەتە کەسەکە لێ ببڕێت بۆ پەرستن، جا زۆر ئەمانە دەکات: نوێژ وزیکر ودوعا وقورئان خوێندن وتەوبە وداوای لێخۆشبون هاوشێوەکانی تری پەرستنەکان کە لە خوای نزیك دەکەنەوە.

٣- **ئەوەی حەڵاڵە بۆ ئیعتیکافکەر:** حەڵاڵیشە بۆی لە مزگەوت بڕواتە دەرەوە بۆ شتێك کە ناکرێت نەڕوا، وەك دەرچون بۆ خواردن وخواردنەوە، ئەگەر کەس

نەبو بۆی بهێنێت، ودەرچون بۆ ئاو دەست، ودەست نوێژ گـرتن بـە هـۆی دەسـت نوێژ شکاندنەوە، وخۆ شۆردن بە هۆی لەش گرانیەوە.

بۆشی حەڵاڵە بۆ شتی بە سود قسە بکات لەگەڵ خەڵکدا، وهەواڵیان بپرسـێت، بەڵام بۆ شتی بێ سود ونا زەرور [وبێ پێویست]، ئەوە دژی مەبەستی ئیعتیکـاف وئەو ئامانجەیـە کـە لـە پێناویـدا شـەرع کـراوە. هـەروەها بـۆی حەڵاڵـە کـەس ونزیکـەکانی سـەردانی بکـەن وماوەیـەك قـسەی لەگەڵـدا بکـات ولـە شـوێنی ئیعتیکافەکـەی بێتـە دەرەوە بـۆ بـە ڕێ کـردن ومـاڵ ئـاوایی کردنیـان، لەبـەر فەرمودەکەی صەفیە ﵂ ئەڵێ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُعْتَكِفًا فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ فَانْقَلَبْتُ فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي» «پەیامبەر ﷺ له ئعتیکافـدا بـو منیش چوم بۆ سەردانکردنی، قـسەم لەگـەڵ کـرد، پاشـان هەسـتام بگەڕێمـەوە، ئەویش لەگەڵمدا هەستا بۆ ڕەدکردنەوەم بۆ ماڵ»[1].

هەروەها کەسەکە دەتوانێت بخوات وبخواتـەوە وبخـەوێت لـە مزگەوتـدا، لەگـەڵ پارێزگاری کردن لە پاك وخوێنی مزگەوت.

پرسی چوارەم: پوچەڵکەرەوەکانی ئیعتیکاف:

ئیعتیکاف بەمانەی خوارەوە پوچەڵ دەبێتەوە:

(١) أخرجه البخاري (٢٠٣٥) [ولفظهم أشبه بـ(٢١٧٥)]، ومسلم (٢١٧٥).

١- **دەرچونی بە ئەنقەست لە مزگەوت بێ هیچ پێویستیەك**، با کاتی دەرچونەکەشی کەم بێت: لەبەر فەرمودەکەی عائیشە رضي الله عنها: «وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا» «وپەیامبەر ﷺ ئەگەر لە ئیعتیکاف بوایە نەدەهاتەوە ماڵ مەگەر بۆ پێویستی -میز وپیسی وەك زوهری ڕاویەکە وا لێکی دەداتەوە-»[١]، چونکە دەرچون دژی مانەوەیە کە پایەی ئیعتیکافە.

٢- **جوت بون**، با بە شەو یا لە دەرەوەی مزگەوتیش بێت: لەبەر فەرمایشتەکەی خوا ﷻ: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ [البقرة: ١٨٧].

هەروەها لەو شتانەی حوکمی ئەمەی هەیە: ئاو هاتنەوە بە شەهوەتەوە بە بێ جوتبون وەك ئاو خۆ هێنانەوە، وچونە لای هاوژین با لە دەرەوەی دامێنیش بێت.

٣- **نەمانی عەقڵ**: جا ئیعتیکاف بەتاڵ دەبێتەوە بە شێتی وسەر خۆشی؛ چونکە شێت وسەر خۆش لە ئەهلی پەرستن نین.

٤- **سوڕی مانگانە وزەیستانی**: لەبەر ئەوەی دروست نیە ئافرەت لە عادە وزەیستانی لە مزگەوتدا بمێنێتەوە.

(١) أخرجه البخاري (٢٠٢٩).

٥- **هەڵگەڕانەوە**: چونکە دژی پەرستنە، لەبەر فەرمایشتەکەی خوا ﷻ: ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾ [الزمر: ٦٥].

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات

فیقهی ئاسان

له ژێر ڕۆشنایی سوننەت و قورئان

دانانی:

دەستە بژێرێك لە زانایان

وەرگێڕان ولە سەر نوسین وبەراورد کردنی:

علی خان

کتێبخانەی ئامۆژگاری

١٤٤٠

چاپی یەکەم

مافی لەبەر گرتنەوەی پارێزراوە بۆ
www.ali-xan.com

ناوی کتێب بە عەرەبی: الفقه الميسر في ضوء الكتاب والسنة
ناوی کتێب بە کوردی: فیقهی ئاسان لە ژێر ڕۆشنایی سوننەت وقورئان
نوســــــــــــەر: دەستەیەك لە زانایان
پیداچـــــــونەوەی: شێخ سالّح.
وەرگێـــــــــــــڕ: علی خان
هەڵـــــــە چـــــنی: دایك عەبدوڵا
دیـــزاینی نــــاوەوە: سایتی: www.ali-xan.com
بـــــــــــــەرگ: کارزان
بڵاوکردنــــــــــەوەی: کتێبخانەی ئامۆژگاری، سلێمانی.
نــۆرە وســـاڵی چـــاپ: یەکەم ١٤٤٠ - ٢٠١٩
تــــــــــــیراژ: ١٠٠٠ دانە
ژمـــــارەی ســـــپاردن: ساڵی ٢٠١٩ کتێبخانە گشتیەکانی پێ دراوە.

بەرهەمی سایتی

www.ali-xan.com

لە چاپ دان وبڵاو کردنەوەی

کتێبخانەی ئامۆژگاری

سلێمانی، دارە سوتاوەکە. بەرامبەر کەشتی نوح
٠٧٧٠١٤٩٩٧١١

فیقهی ئاسان

لە ژێر ڕۆشنایی سوننەت و قورئان

بسم الله الرحمن الرحيم

بە ناوی خوای خاوەن بەزەیی، وبەزەیی کار

پێشەکی وەرگێڕ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على رسول الله، وآله وصحبه، أما بعد:

١- خوێنەری بەڕێز: ئەمە وەرگێڕانی کتێبی: «الفِقْهُ المُيَسَّر فِيْ ضَوْءِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»یە، کە لەلایەن کۆمەڵێك پسپۆر وپرۆفیسۆری بواری فیقهەوە نوسراوەتەوە. ئاسانی ئوسلوبەکەی، وپشت بە ستنی بە بەڵگە دروستەکان، وگشت گیری بۆ بابەتەکان، ومام ناوەند بون وبە ئینساف بونی لە حوکم دان وپەسەند کردنی بۆچونە فیقهیەکان، وناوەند گرتن لە کورت بڕی نارۆن، ودرێژا دڕی بێزار کەر، وبەستنەوەی بە بابەتە فیقهیە نوێ وسەردەمیەکان، وهەروەها ئەوەی کە کاری دەستە جەمعیە وهی یەك کەس نیە... وهتد، وای کردوە ئەم کتێبە ببێتە یەکێك لە کتێبە هەرە بە ناو بانگ ترینەکانی جیهانی ئیسلامی.

٢- وا لە خوارەوەش هەر بە کورتی -بە ویستی خوا- هەندێك تێبینی دەخەینە ڕو، لەگەڵ ئەو ڕێبازەی لەم وەر گێڕانەماندا گرتومانەتە بەر:

٣- پشت بە ستراوە بە چاپی دوەمی ئەم کتێبە، کە لە لایەن خودی «مُجَمَّع»ەوە لە چاپ دراوە ودواترین چاپیشێتی، وجیاوازیشی هەیە لەگەڵ چاپە بە ناو بانگەکانی نێو بازاڕ.

٤- کتێبەکە ئاستێکی زانستی بەرز وبە نرخی هەیە، جا هەوڵ دراوە پارێز گاری لەو پایەیەی بکرێت.

٥- هەروەها بە زمانێکی ئاسان وڕەوان وەرگێڕدراوە، بەو شێوازەی خەڵك قسەی پێ دەکەن.

٦- بۆ لێـك دانـەوەی ئایـەت وفـەرمودەكان پشـت بـە كتێبـەكانی ئـەو بـوارە بەسـتراوە، بــە تایبــەت: «التفسير الميسر» و«الفتح الباري»، و«عون المعبود» و«تحفة الأحوذي» و«النهاية» و«معجم مقاييس اللغة» و«المعجم الوسيط»، زۆر ترین گەڕانەوە بۆ ئەمانە بوە.

٧- هەر تێبینی وسەرنج وزیادەیەك بـە زەرور وپێویسـت زانـرا بێـت، ئـەوا لـە پەراوێز یان لە سەرەوە ئاماژەی پێ كراوە، ولە نێوان ئەم دو كەوانەدا [ ] دانراوە، بـۆ ئەوەی تێكەڵ نەبێت.

٨- هەندێك جۆراوجۆری وهونەر كاری كراوە لە وەر گێڕانەكەدا، بـۆ ورد بـین ڕون دەبێتەوە، هەر وەكو چۆن بایەخ دراوە بە ڕێساكانی ڕێنوسی، بۆ ئاسان تێگەیشتن.

٩- ئەو وتە ووشانەی كتێبەكە كە نا ڕون بوە، لە پەراوێز ڕون كراوەتەوە.

١٠- هـەمو فـەرمودەكان بـە پێـی توانـا بــە حـەرەكات وسـەكەنات (سـەرە وبۆرە...)ەوە دانراوە، كە لە عەرەبیەكەدا وا نیە.

١١- لە پاش هەر دەقێك یەك سەر لـە كەوانەیـەكی ئاوهـادا «» وەرگێڕانـی بـۆ كراوە.

١٢- دەقە دو بارەكان فەرمایشـت بـن یـان فـەرمودە، وەرگێڕانەكـەی دو بـارە نەكراوەتەوە.

١٣- ئامرازی پەیوەندی واو، دراوەتە پاڵ وشـەكەی دوای خـۆی، بـۆ نمونـە بـەم شێوازە: «بە بەڵگەی قورئان، وفەرمودە، وكۆ دەنگی».

١٤- ئەم جۆرە فاریزەیە كە خاڵێك لە ژێریەتی « ؛ »، واتە: ئـەوەی دوای خـۆی، ڕونكردنەوەی پێش خۆیەتی.

١٥- کاری سەرەکی من وەرگێڕانە، بۆیە لە کتێبەکەدا بۆچونێك لە یەکێکی تر بە پەسەند تر زانرا بێت، تەعقیب نەکراون وقسەی لە سەر نەکراوە، بە تایبەت تر مەسەلە فیقهیەکان زۆرێکی فراوانی تێدایە.

١٦- بۆ ورد بین ڕون دەبێتەوە تەخریجەکەیان یەك دەست نیە، وبواریشیان بۆ وردە کار هێشتۆتەوە، جا ئەمە چارەسەر کراوە، بۆ نمونە: دەقەکە بەو شێوازە نەبو بێت، یان ژمارەکە هی ئەو دەقە نەبو بێت وهتد...، وشەیەکیشی بۆ زیاد کرا بێت لە نێوان دوو کەوانەدا دامناوە، چونکە بە لامەوە گرنگ بوە کتێبە عەرەبیەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە بێ دەست کاری کردن. هەر لەم جۆرەش: ئەو تەخریجە زۆرانەیە کە دوبارە بۆتەوە زۆر جار بە جیاوازیشەوە، جا لێرەدا تێ هەڵکێش کراوە ولە یەك شوێندا دانراوە، کە دوبارە بویەوە، دەنوسرێت: [پێشو] یا [پێشتر].

١٧- هەر لەم جۆرە: تەخریج کردنی ئەو شوێنانەیە، کە تەخریج نەکراوە.

١٨- کە لە خوارەوە بەم شێوازە نوسیم: [هذا لفظه= ئەمە لەفزەکەیەتی]، واتا: لەو کتێبەی ئەوان پشتیان پێ بەستوە، وئەو شوێنەی ئەوان ئاماژەیان بۆ کردوە، دەقەکەمان لەو شوێنەدا وبەو شێوازەی ئەوان بەر چاو نەکەوتوە، هەڵیش دەگرێت ئەوەی ئەوانیش لە نوسخەی تردا وا بێت، بەڵام من گومانم بۆ ئێوە کردوە بە یەقین ودەقی فەرمودەکەم لە سەر چاوەکەوە نوسیوەتەوە، ئەگەریش زیاد وکەمێکیان کرد بێت لە نێوان دو کەوانە دامناوە، بە ڕادەیەك ترست نەبێت لە بەری بکە ووا بزانە لە کتێبەکانی فەرمودەوە لە بەرت کردوە والحمد لله تعالى.

١٩- کە نوسیمان: «فەرمودە» واتا: حەدیس، نوسیشمان: «فەرمایشت» واتا: ئایەت.

٢٠- ئەم وشە وڕستانە ئاوها وەرگێڕدراوە:

- «لا يجوز»: دروست نیە.

- «لا يصح»: دروست نابێت.

- «ينبغي»: ئەبێت.

- «يجب»: پێویستە.

٢١- ئەم ڕەمز وسیمبولە بە کار هاتوانەش بەم واتایانە دێن:

- ﷻ «عَزَّ وَجَلَّ»، واتە: توانا ودەسەڵات ومەزنی وشکۆ بۆ خوا.

- ﷻ «جل وعلا»: واتە: شکۆ داری وبەرزی بۆ خوا.

- ﷻ «تبارك وتعالى»: واتە: پیرۆزی وفەڕ وبەرەکەت وبەرزی بۆ خوا.

- ﷻ «سبحانه وتعالى»: واتە: پاکی وبێ عەیبی وکورتی وبەرزی بۆ خوا.

- ﷺ «صَلَى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم»، واتە: سەڵات وسەلامی خوای لێبێت.

- رضي الله عنه «رَضِيَ الله عَنْه»، واتە: خوای لێ ڕازی بێت.

- رضي الله عنها «رَضِيَ الله عَنْهَا»، واتە: خوای لێ ڕازی بێت «بۆ مێینە».

- رضي الله عنهما «رَضِيَ الله عَنْهما»، واتە: خوا هەر دوکیان ڕازی بێت.

- رضي الله عنهم «رَضِيَ الله عَنْهَم»، واتە: خوا لە هەمویان ڕازی بێت.

- رَحِمَهُ ٱللَّهُ، واتە: ڕەحمەتی خوای لێ بێت.

- «سەحیحەین»: واتە: هەر دو تاکە کتێبە سەحیحەکە، کە صەحیحی بوخاری وصەحیحی موسلمن.

- «شەیخەین»: واتە: هەر دو شێخەکە، کە شێخی بوخاری وشێخی موسلمن.

- «متفق علیه»: واتە: «کۆکن لە سەر گێڕانەوەی»، یانی: بوخاری وموسلم.

- «خاوەن سونەنەکان»: بریتین لە نەسائی، وتورمزی، وئەبو داود، وئیبن ماجە.

- «بەرزی دەکاتەوە»: واتە: ئەیداتە پاڵ پەیامبەر ﷺ.

١. لە کۆتایی کتێبەکەدا -بە حەول وقوەتی خوا- پێڕستێکی ورد ودور ودرێـژمان کردوە بۆ سەرجەم بابەتەکان کردوە کە دەگاتە «٣٠» سی لاپەڕە، والحمد لله.

پەروەردگارا! هەوڵم دا هەندێك هۆكار بگرمە بەر بۆ بەرەكەت داری ئـەم كتێبـە، سا لێت دەپاڕێمەوە بە فەزڵی خۆت، بەرەکـەت وفـەڕ وپـیرۆزی بـە سـەر کتێبەکـە وخوێنەرانی دا بڕێژە، وبیکە مایەی سود بۆ سەرجەم موسڵمانانی کورد زوبان، وبیکـە مایەی لێ خۆشبون. لە کەم وکورتیشم ببورە بە لێ بوردەیی وبەخشندەیی خۆت.

بەندەی خوا

علی خان

٠٧٧٠١٢٣٤١٥٧

www.ali-xan.com

پێڕست

پێشەکی وەرگێڕ ٥
ڕێبازی کار لەم کتێبەدا() ١٠
ڕێخۆشکار ١٢
یەکەم: بەشی پاك وخاوێنی. ١٦
دەروازەی یەکەم ١٨
لە بارەی ئەحکامەکانی پاك وخاوێنی (الطهارة) وئاوەکانەوە. ١٨
پرسی یەکەم: پێناسەی پاك وخاوێنی وڕونکردنەوەی گرنگیەکەی، وبەشەکانی: ١٨
پرسی دوەم: ئەو ئاوەی پاك وخاوێنی پێ بەدی دێت: ٢٠
پرسی سێیەم: ئاو ئەگەر پیسی تێکەڵ بو: ٢١
پرسی چوارەم: ئەگەر ئاو شتێکی پاکی تێکەڵ بو: ٢٢
پرسی پێنجەم: حوکمی ئاوی بەکارهێنراو لە پاك وخاوێنی دا: ٢٣
پرسی شەشەم: شوێن دەمەی ئادەمیزاد ومەڕ ومانگا وشتر: ٢٤
دەروازەی دوەم ٢٦
لە بارەی قاپ وقاچاخەکانەوە «الآنية». ٢٦
پرسی یەکەم: بە کار هێنانی قاپ وقاچاخی زێڕ وزیو وهی تریش لە پاك وخاوێنیدا(): ٢٦
پرسی دوەم: حوکمی بەکار هێنانی دەفری چاك کراو بەئاڵتون وزیو: ٢٧
پرسی سێیەم: قاپ وقاچاخی بێ باوەڕان: ٢٧
پرسی چوارەم: حوکمی پێستەی مردارەوەبو: ٢٨
دەروازەی سێیەم ٣٠
دەربارەی دەست بە ئاو گەیاندن وئادابەکانی [تارات گرتن] ٣٠
پرسی یەکەم: «**الاستنجاء**» و«**الاستجمار**» وشوێن گرتنەوەیان بۆ یەکتر: ٣٠
پرسی دوەم: ڕو کردن وپشت کردنە قیبلە لە کاتی دەست بە ئاو گەیاندندا: ٣١
پرسی سێیەم: سوننەتەکانی کاتی چونە عەدەب خانە: ٣٢
پرسی چوارەم: ئەو شتانەی حەرامە لە کاتی دەست بە ئاو گەیاندن: ٣٣
پرسی پێنجەم: ئەو شتانەی کەڕاهەتی هەیە بکرێت لە کاتی دەست بە ئاو گەیاندن: ٣٥

دەروازەی چوارەم ٣٧

لە بارەی سیواك وسوننەتەكانی فیترەتەوە ٣٧

پرسی یەكەم: حوكمەكەی: ٣٧

پرسی دوەم: كەی زیاتر سوننەتەتێكی تەئكید لەسەر كراوە ئەنجام بدرێت؟ ٣٨

پرسی سێیەم: سیواك بە چی دەكرێت؟ ٣٨

پرسی چوارەم: سودەكانی سیواك: ٣٩

پرسی پێنجەم: سوننەتەكانی فیترەت وسروشت: ٣٩

پرسی شەشەم: [كاتی لابردنی ئەو شتانەی لابردنیان لە فیترەتە] ٤٢

دەروازەی پێنجەم ٤٤

لە بارەی دەست نوێژەوە ٤٤

پرسی یەكەم: پێناسەی دەست نوێژ وحوكمەكەی: ٤٤

پرسی دوەم: بەڵگە لە سەر پێویست «واجب» بونی، هەروەها لە سەر كێ واجبە، هەروەها كەی واجب دەبێت؟ ٤٤

پرسی سێیەم: لە بارەی مەرجەكانیەوە: ٤٦

پرسی چوارەم: فەرزەكانی دەست نوێژ -یانی ئەندامەكانی-: ٤٧

پرسی پێنجەم: سوننەتەكانی: ٤٩

پرسی شەشەم: لە بارەی هەڵوەشێنەرەوەكانی دەست نوێژەوە: ٥١

پرسی حەوتەم: ئەو شتانەی واجبە دەست نوێژی بۆ بگیرێت: ٥٤

پرسی هەشتەم: ئەو شتانەی سوننەتە دەست نوێژی بۆ بگیرێت: ٥٥

دەروازەی شەشەم ٥٧

لە بارەی مەسح كردن لە سەر سۆل (الخُف) ومێزەر وكەرەستەی گرتنەوە ٥٧

پرسی یەكەم: حوكمی سڕینی سۆل وبەڵگەكەی: ٥٧

پرسی دوەم: مەرجەكانی مەسح كردن لە سەر خوف وجێگرەوەكانی: ٥٨

پرسی سێیەم: چۆنیەتی سڕین وشێوازەكەی: ٥٩

پرسی چوارەم: ماوەكەی: ٦٠

پرسی پێنجەم: هەڵوەشێنەرەوەكانی: ٦٠

پرسی شەشەم: سەرەتای دەست پێ كردنی مەسح: ٦١

پرسی حەوتەم: مەسح کردن لە سەر کەرەستەی گرتنەوە ومێزەر وسەرپۆشی ئافرەتان.......... ٦٢

دەروازەی حەوتەم ٦٤

لە بارەی خۆ شۆردن (الغُسْل)ەوە ٦٤

پرسی یەکەم: واتای غوسل، وحوکمەکەی، وبەڵگەکانی: ٦٤

پرسی دوەم: لە بارەی شێوازی غوسل وچۆنیەتیەکەی: ٦٦

پرسی سێیەم: ئەو کەسەی غوسلی لە سەر واجبە، چی حوکمێکی لێ دەکەوێتەوە؟........... ٦٨

پرسی چوارەم: ئەو غوسلانەی سوننەتن: ٦٩

دەروازەی هەشتەم ٧١

لە بارەی تەیەمموم (التَيَمُّم) ٧١

پرسی یەکەم: حوکمی تەیەموم وبەڵگەکەی: ٧١

پرسی دوەم: مەرجەکانی تەیەموم وئەو هۆکارانەی کە حەلاڵی دەکەن: ٧٢

پرسی سێیەم: بەتاڵ کەرەوەکانی تەیەموم: ٧٤

پرسی چوارەم: شێوازی تەیەموم کردن: ٧٥

دەروازەی نۆیەم ٧٦

لە بارەی پیسیەکان و چۆنێتی پاك کردنەوەی ٧٦

مەسەلەی یەکەم: پێناسەی پیسی ودو جورەکەی: ٧٦

پرسی دوەم: ئەو شتانەی بەڵگە هەیە لە سەر پیسیەکەی: ٧٧

مەسەلەی سێیەم: چۆنێتی پاك کردنەوەی پیسی: ٧٩

دەروازەی دەیەم ٨١

لە بارەی سوڕی مانگانە وزەیستانیەوە ٨١

پرسی یەکەم: سەرەتای کاتی سوڕی مانگانە وکۆتاییەکەی: ٨١

پرسی دوەم: لای کەم ولای ئەو پەڕی سوڕی مانگانە: ٨١

پرسی سێیەم: زۆر جار ماوەی سوڕی مانگانە چەندە؟ ٨٢

پرسی چوارەم: ئەو شتانەی بە سوڕی مانگانە وزەیستانی حەرام دەبن: ٨٢

پرسی پێنجەم: سوڕی مانگانە چی واجب دەکات؟ ٨٥

پرسی شەشەم: لای کەمی ماوەی زەیستانی ولای ئەو پەڕی: ٨٦

پرسی حەوتەم: لە بارەی خوێنی نەزیفی (**الاستحاضة**): ٨٦

پرسی هەشتەم: ئافرەتی نەزیف چۆن سوڕی مانگانەکەی خۆی بناسێتەوە: ٨٧

دووەم: بەشی نوێژ ٩٠

دەروازەی یەکەم ٩٢

دەربارەی پێناسەی نوێژ وفەزڵەکەی، واجبێتی پێنج فەرزەکە ٩٢

دەروازەی دوەم ٩٥

بانگ وقامەت (الأذان والإقامة) ٩٥

پرسی یەکەم: پێناسەی بانگ وقامەت وحوکمەکەیان: ٩٥

پرسی دوەم: مەرجەکانی دروستێتی بانگ وقامەت: ٩٥

پرسی سێیەم: لە بارەی ئەو سیفەتانەی سوننەتە لە بانگ بێژدا هەبێ: ٩٦

پرسی چوارەم: لە بارەی شێوازی بانگ وقامەتەوە: ٩٧

پرسی پێنجەم: بیسەری بانگ چی ئەڵێت، وبە چی دەپاڕێتەوە دوای بانگ؟ ٩٩

دەروازەی سێیەم ١٠١

لە بارەی کاتەکانی نوێژەوە ١٠١

دەروازەی چوارەم ١٠٥

لە بارەی مەرجەکانی نوێژ، وپایەکانی، وبەڵگەکانیان، ولەگەڵ حوکمی نوێژ نەکەردا ١٠٥

پرسی یەکەم: لە بارەی ژمارەی نوێژە فەرزەکانەوە: ١٠٥

پرسی دوەم: لە سەر کێ واجبە؟ ١٠٥

پرسی سێیەم: لە بارەی مەرجەکانیەوە: ١٠٦

پرسی چوارەم: لە بارەی پایەکانیەوە: ١٠٩

پرسی پێنجەم: لە بارەی واجبەکانی نوێژەوە: ١١٣

پرسی شەشەم: لە بارەی سوننەتەکانی نوێژەوە: ١١٦

پرسی حەوتەم: پوچەڵ کەرەوەکانی نوێژ: ١١٦

پرسی هەشتەم: ئەو شتانەی کەڕاهەتی هەیە لە نوێژدا: ١١٩

پرسی نۆیەم: حوکمی نوێژ نەکەر: ١٢٣

دەروازەی پێنجەم ١٢٥
لە بارەی نوێژی سوننەتەوە ١٢٥
پرسی یەکەم: فەزڵی نوێژی سوننەت، وحیکمەت لە شەرعی بونی: ١٢٥
پرسی دوەم: لە بارەی بەشەکانیەوە: ١٢٦
پرسی سێیەم: ئەو نوێژە سوننەتانەی بە کۆمەڵ بکرێت سوننەتە: ١٢٧
پرسی چوارەم: لە بارەی ژمارەی ڕەواتبەکانەوە: ١٢٧
پرسی پێنجەم: حوکمی ویتر وفەزڵەکەی وکاتەکەی: ١٢٨
پرسی شەشەم: شێوازی ویتر وژمارەی ڕکاتەکانی: ١٣٠
پرسی حەوتەم: ئەو کاتانەی نەهی کراوە سوننەتی تێدا بکرێت: ١٣٢
دەروازەی شەشەم ١٣٥
لە بارەی سوژدەی سەهو، وقورئان خوێندن، وشوکرانە بژێریەوە ١٣٥
پرسی یەکەم: دروستێتی سوژدەی سەهو وهۆکارەکانی: ١٣٥
پرسی دوەم: کەی واجب دەبێت: ١٣٥
پرسی سێیەم: کەی سوژدەی سەهو سوننەتە؟ ١٣٨
پرسی چوارەم: شوێن وشێوازەکەی: ١٣٩
پرسی پێنجەم: سوژدەی قورئان خوێندن: ١٣٩
پرسی شەشەم: سوژدەی شوکر: ١٤٢
دەروازەی حەوتەم ١٤٤
لە بارەی نوێژی کۆمەڵەوە ١٤٤
پرسی یەکەم: فەزڵ وحوکمی نوێژی جەماعەت: ١٤٤
پرسی دوەم: نوێژی کردوە، وچوە مزگەوتەوە: ئایا لە سەریەتی ئەو نوێژە بکاتەوە بە کۆمەڵ یا نا؟ ١٤٨
پرسی سێ یەم: کەمترین ژمارە کە نوێژی کۆمەڵی پێ دادەبەسترێ: ١٤٨
پرسی چوارەم: بە چی دەگەیتە جەماعەت؟ ١٤٩
پرسی پێنجەم: کێ عوزری هەیە نەیەت بۆ نوێژی کۆمەڵ؟ ١٤٩
پرسی شەشەم: دوبارە کردنەوەی جەماعەت لە یەك مزگەوتدا؟ ١٥٢
پرسی حەوتەم: حوکمی نوێژ کردن ئەگەر نوێژی فەرز دابەسترا: ١٥٣
دەروازەی هەشتەم ١٥٤

لە بارەی بەر نوێژیەوە ١٥٤
پرسی یەکەم: کێ شایستەترینە بۆ پێش نوێژی کردن؟ ١٥٤
پرسی دوەم: بۆ کێ حەرام وقەدەغەیە بەر نوێژی بکات؟ ١٥٦
پرسی سێیەم: کێ باش نیە «کەراهەت»ی هەیە بەر نوێژی بکات؟ ١٥٧
پرسی چوارەم: شوێنی پێش نوێژ لە ئاست پاش نوێژەکان: ١٥٨
پرسی پێنجەم: ئەو شتانەی کە ئیمام لە بری پاش نوێژ لە ئەستۆی دەگرێت: ١٥٩
پرسی شەشەم: پێشبڕکێی پێش نوێژ: ١٥٩
پرسی حەوتەم: چەند حوکمێکی تر لەبارەی پێش نوێژی ونوێژی کۆمەڵەوە: ١٦٠
دەروازەی نۆیەم ١٦٤
نوێژی عوزردارەکان ١٦٤
چۆنێتی نوێژی نەخۆش: ١٦٤
بابەتی نوێژی موسافیر: ١٦٥
پرسی یەکەم: لە بارەی حوکمی نوێژ کورت کردنەوە «القصر»؟: ١٦٦
پرسی دووەم: لە بارەی دیاریکردنی ئەو نوێژەی دروستە کورت بکرێتەوە: ١٦٧
پرسی سێیەم: دوری ئەو سەفەرەی نوێژی تێدا کورت دەکرێتەوە وجۆرەکەی: ١٦٨
پرسی چوارەم: کەسێك نیەتی مانەوە «**الإقامة**»ی هەبێت، کورتی دەکاتەوە؟............ ١٦٨
پرسی پێنجەم: ئەو حاڵەتانەی کە پێویستە لە سەر موسافیر نوێژەکانی بە تەواوەتی ئەنجام بدات: ١٦٩
دوەم: کۆ کردنەوەی دو نوێژ: ١٧١
چەند مەسەلەیەك لە خۆ دەگرێت: ١٧١
پرسی یەکەم: لە بارەی شەرعی بونی کۆ کردنەوەی دو نوێژ پێکەوە، هەروەها بۆ کێش حەڵاڵە: ١٧١
پرسی دوەم: دیاری کردنی ئەو کۆ کردنەوەیەی کە شەرعیە: ١٧٣
دەروازەی دەیەم ١٧٤
لە بارەی نوێژی هەینیەوە ١٧٤
پرسی یەکەم: حوکمی نوێژی هەینی وبەڵگەکەی: ١٧٤
پرسی دوەم: لە سەر کێ پێویستە؟ ١٧٥
پرسی سێیەم: کاتەکەی: ١٧٥
پرسی چوارەم: وتار: ١٧٦

پرسی پێنجەم: لە بارەی سوننەتەکانی وتارەوە: ١٧٦
پرسی شەشەم: ئەوەی حەرامە لە جومعەدا بکرێت: ١٧٨
پرسی حەوتەم: بە چی دەگەیتە جومعە؟ ١٧٩
پرسی هەشتەم: لە بارەی نوێژی سوننەتی جومعەوە: ١٧٩
پرسی نۆیەم: چۆنێتی نوێژی جومعە: ١٨١
پرسی دەیەم: لە بارەی سوننەتەکانی جومعەوە: ١٨١
دەروازەی یانزەهەم ١٨٦
لە بارەی نوێژی ترسەوە (صَلاَةُ الخَوْفِ) ١٨٦
پرسی یەکەم: حوکمی نوێژی ترس وبەڵگەکەی شەرعی بونی، ومەرجەکانی: ١٨٦
پرسی دوەم: چۆنێتی نوێژی ترس: ١٨٧
دەروازەی دوانزەهەم ١٨٩
لە بارەی نوێژی جەژنەوە ١٨٩
پرسی یەکەم: حوکمی نوێژی جەژن وبەڵگەکانی: ١٨٩
پرسی دوەم: مەرجەکانی نوێژی جەژن: ١٨٩
پرسی سێیەم: ئەو شوێنانەی نوێژەکەی تێدا دەکرێت: ١٩٠
پرسی چوارەم: کاتەکەی: ١٩٠
پرسی پێنجەم: شێوازەکەی وئەوەی تێیدا دەخوێنرێت: ١٩١
پرسی حەوتەم: شوێنی وتاری جەژن: ١٩٢
پرسی هەشتەم: قەزاکردنەوەی نوێژی جەژن: ١٩٢
پرسی هەشتەم: سوننەتەکانی: ١٩٢
دەروازەی سیانزەهەم ١٩٥
لە بارەی نوێژە بارانەوە ١٩٥
پرسی یەکەم: پێناسەی نوێژە بارانە، وحوکمەکەی، وبەڵگەکەی: ١٩٥
پرسی دوەم: هۆکاری نوێژە بارانە: ١٩٥
پرسی سێیەم: کاتەکەی وشێوازەکەی: ١٩٦
پرسی چوارەم: دەرچون بۆ نوێژەبارانە: ١٩٦
پرسی پێنجەم: وتاردان تێیدا: ١٩٧

پرسی شەشەم: ئەو سوننەتانەی ئەبێت لە نوێژە بارانەدا بکرێت: ١٩٨

دەروازەی چواردەهەم ٢٠٠

لە بارەی نوێژی خۆر گیران ومانگ گیران «الخُسُوفُ وَالكُسُوف» ٢٠٠

پرسی یەکەم: پێناسەی خۆر گیران، حیکمەت لێی: ٢٠٠

پرسی دوەم: حوکمی نوێژی خۆر ومانگ گیران وبەڵگەکەی: ٢٠٠

پرسی سێیەم: کاتەکەی: ٢٠١

پرسی چوارەم: چۆنێتیەکەی وئەوەی تێیدا دەخوێنرێت: ٢٠١

دەروازەی پانزەهەم ٢٠٣

لە بارەی نوێژی مردو وحوکمەکانیەوە ٢٠٣

پرسی یەکەم: حوکمی شوردنی مردو وکفن کردنی: ٢٠٣

پرسی دوەم: ئەوەی شۆردن ئەگرێتە ئەستۆ: ٢٠٥

پرسی سێیەم: حوکمی کفن کردنی وشێوازەکەی: ٢٠٦

پرسی چوارەم: نوێژکردن لە سەر مردو، وحوکمەکەی، وبەڵگەکەی: ٢٠٨

پرسی پێنجەم: مەرجەکانی نوێژی مردو وپایەکانی وسوننەتەکانی: ٢٠٨

پرسی شەشەم: کاتی نوێژی مردو وفەزڵەکەی وشێوازەکەی: ٢٠٩

پرسی حەوتەم: هەڵگرتنی تەرم وبەڕێ خستنی بۆ گۆڕستان: ٢١٢

پرسی هەشتەم: ناشتنی مردو وشێوازی گۆڕ وئەوەی سوننەتە لەم بارەوە: ٢١٤

پرسی نۆیەم: تەعزێ وسەر خۆشی کردن، وحوکمەکەی، وشێوازەکەی: ٢١٦

سێیەم: بەشی زەکات ٢٢٠

دەروازەی یەکەم ٢٢٢

لە بارەی پێشەکیەکانی زەکاتەوە ٢٢٢

پرسی یەکەم: پێناسەی زەکات: ٢٢٢

پرسی دوەم: حوکمی زەکات وبەڵگەکەی: ٢٢٢

پرسی سێیەم: حوکمی کەسێك نکوڵی لێ بکات: ٢٢٤

پرسی چوارەم: حوکمی زەکاتنەدەر ٢٢٤

پرسی پێنجەم: لە بارەی ئەو ماڵانەی زەکاتی تێدایە: ٢٢٥

پرسی شەشەم: دانایی لە فەرزێتی زەکات، هەروەها لە سەر کێ فەرزە (مەرجەکانی فەرز بونی):٢٢٨

پرسی حەوتەم: بەشەکانی زەکات: ٢٣١
پرسی هەشتەم: زەکاتی قەرز: ٢٣٢
دەروازەی دوەم ٢٣٣
لە بارەی زەکاتی زێڕ وزیوەوە ٢٣٣
پرسی یەکەم: حوکمی زەکاتی زێڕ وزیو، وبەڵگەکانی: ٢٣٣
پرسی دوەم: ئەندازەی زەکات: ٢٣٣
پرسی سێیەم: مەرجەکانی زەکات: ٢٣٤
پرسی چوارەم: لە بارەی زێڕ وزیو خستنە زگ یەك: ٢٣٥
پرسی پێنجەم: لە بارەی زەکاتی خشڵەوە «**زَكَاة الحُلِيّ**»: ٢٣٦
پرسی شەشەم: لە بارەی زەکاتی ماڵی بازرگانیەوە «**عروض التجارة**»: ٢٣٧
دەروازەی سێیەم ٢٣٩
لە بارەی زەکاتی ئەوەی لە زەوی دێتە دەرەوە (الخَارِجُ مِنْ الأَرْضِ) ٢٣٩
پرسی یەکەم: کەی فەرز دەبێت؟ وبەڵگەکەی: ٢٣٩
پرسی دوەم: مەرجەکانی زەکاتی دانەوێڵە: ٢٣٩
پرسی سێیەم: لە بارەی ئەو ئەندازەیەی فەرزە بدرێت: ٢٤٠
پرسی چوارەم: لە بارەی زەکاتی هەنگوینەوە: ٢٤١
پرسی پێنجەم: لە بارەی گەنجینەی شاراوەی نەفامی «**الرِّكاز**» ەوە: ٢٤١
دەروازەی چوارەم ٢٤٣
لە بارەی زەکاتی مەڕ ومالات «بَهِيمَةَ الأَنْعَام» ٢٤٣
پرسی یەکەم: مەرجەکان بۆ فەرز بونی زەکات: ٢٤٣
پرسی دوەم: لە بارەی ئەو ئەندازەیەی پێویستە بدرێت: ٢٤٥
پرسی سێیەم: شێوازی ئەو ماڵەی کە فەرزە: ٢٤٩
پرسی چوارەم: لە بارەی تێکەڵ کردنی ئاژەڵان: ٢٥٠
دەروازەی پێنجەم ٢٥٣
لە بارەی زەکاتی سەر فترەوە ٢٥٣
پرسی یەکەم: لە بارەی حوکی سەر فترە، وبەڵگەکەی: ٢٥٣

پرسی دوەم: مەرجەکانی، ولە سەر کێ پێویستە؟ ٢٥٣
پرسی سێیەم: دانایی چیە لە فەرزکردنی سەر فترەدا؟ ٢٥٥
پرسی یەکەم: ئەو ئەندازەیەی پێویستە، هەروەها لە چی دەردەکرێت؟ ٢٥٥
پرسی پێنجەم: لە بارەی کاتی پێویست بونی ودەر کردنی سەر فترەوە: ٢٥٦
دەروازەی پێنجەم ٢٥٨
لە بارەی زەکات پێدراوان «أَهْلُ الزَّكَاة» ٢٥٨
پرسی یەکەم: زەکات پێدراوان کێن، وبەڵگەکەی: ٢٥٨
پرسی دوەم: لە بارەی ئەوانەی زەکاتیان بۆ ناشێت: ٢٦٠
پرسی سێیەم: ئایا مەرجە لە دابەش کردندا بدرێت بە هەر هەشت جۆرەکە؟ ٢٦٣
پرسی چوارەم: لە بارەی گواستنەوەی زەکات لە شارێکەوە بۆ ئەوی تر: ٢٦٣
چوارەم: بەشی ڕۆژو ٢٦٤
دەروازەی یەکەم ٢٦٦
لە بارەی پێشەکیەکانی ڕۆژوەوە ٢٦٦
پرسی یەکەم: پێناسەی ڕۆژو، وڕونکردنەوەی پایەکانی: ٢٦٦
پرسی دوەم: حوکمی ڕۆژوی ڕەمەزان، وبەڵگەکەی: ٢٦٧
پرسی سێیەم: بەشەکانی ڕۆژو: ٢٦٨
پرسی چوارەم: فەزڵی مانگی ڕەمەزان، وحیکمەت شەرعی بونی: ٢٦٩
پرسی پێنجەم: مەرجەکانی فەرزبونی ڕۆژوی ڕەمەزان: ٢٧٠
پرسی شەشەم: سەلماندنی هاتنی مانگی ڕەمەزان وتەوابونی: ٢٧٢
پرسی حەوتەم: کاتی نیەت لە ڕۆژودا وحوکمەکەی: ٢٧٣
دەروازەی دوەم ٢٧٤
لە بارەی ئەو عوزرانەی ڕۆژو نەگرتن حەڵاڵ دەکەن، ٢٧٤
هەروەها پوچەڵکەرەوەکانی ڕۆژو ٢٧٤
پرسی یەکەم: ئەو بیانوانەی بە هۆیەوە دروستە بە ڕۆژو نەبیت: ٢٧٤
پرسی دوەم: هەڵوەشێنەرەوەکانی ڕۆژو: ٢٧٨
دەروازەی سێ یەم ٢٨٢

سوننەتەکانی ڕۆژو ومەکڕوهەکانی ٢٨٢
پرسی یەکەم: سوننەتەکانی ڕۆژو: ٢٨٢
پرسی دوەم: مەکڕوهەکانی ڕۆژو: ٢٨٥
دەروازەی چوارەم ٢٨٧
لە بارەی قەزاکردنەوەی ڕۆژو، وڕۆژوی سوننەت، هەروەها چی کەڕاهەتی هەیە وچی حەرامە لە ڕۆژودا؟ ٢٨٧
پرسی یەکەم: قەزاکردنەوەی ڕۆژو: ٢٨٧
پرسی دوەم: ڕۆژوی سوننەت: ٢٨٨
پرسی سێیەم: ئەو ڕۆژوەی کەڕاهەتی هەیە وئەوەشی کە حەرامە: ٢٩٢
دەروازەی پێنجەم ٢٩٦
لە بارەی: مانەوە لە مزگەوت «الإِعْتِكَاف» ٢٩٦
مەسەلەی یەکەم: پێناسەی ئیعتیکاف وحوکمەکەی: ٢٩٦
پرسی دوەم: مەرجەکانی ئیعتیکاف کردن: ٢٩٧
پرسی سێیەم: کاتی ئیعتیکاف وسوننەتەکانی وئەوەی حەڵاڵە بۆ کەسەکە: ٢٩٩
پرسی چوارەم: پوچەڵکەرەوەکانی ئیعتیکاف: ٣٠١
پێنجەم: بەشی حەج ٣٠٢
دەروازەی یەکەم ٣٠٤
لە بارەی پێشەکیەکانی حەجەوە ٣٠٤
پرسی یەکەم: پێناسەی حەج: ٣٠٤
پرسی دوەم: حوکمی حەج وفەزڵەکەی: ٣٠٤
پرسی سێیەم: ئایا حەج پێویستە زیاتر لە جارێك بکرێت لە تەمەندا ؟ ٣٠٥
پرسی چوارەم: مەرجەکانی حەج: ٣٠٦
پرسی پێنجەم: حوکمی عومرە وبەڵگەکەی: ٣٠٩
پرسی شەشەم: کات وشوێن «میقات»ـەکانی حەج وعومرە: ٣١٠
دەروازەی دوەم ٣١٢
لە بارەی پایە واجبەکانی حەجەوە ٣١٢

پرسی یەکەم: پایەکانی حەج: ٣١٢
پرسی دوەم: واجبەکانی حەج: ٣١٣
گرنگترین ئەو سوننەتانەی حەجیش: ٣١٥
دەروازەی سێیەم ٣١٦
لە بارەی قەدەغە کراوەکان وفیدیە دان وقوربانی یەوە ٣١٦
«**الْمَحْظُورَاتِ والفِدْيَةِ وَالْهَدْيِ**» ٣١٦
پرسی یەکەم: قەدەغە کراوەکانی ئیحرام: ٣١٦
پرسی دوەم: فیدیەی ڕێگری لیَ کراوەکان: ٣١٨
پرسی سێیەم: لە بارەی قوربانی وحوکمەکانیەوە: ٣٢٠
کاتی سەر بڕینی قوربانی: ٣٢٢
سەبارەت بە مەرجەکانی هەدی کردن: خودی هەمان مەرجەکانی قوربانیە: ٣٢٣
دەروازەی چوارەم ٣٢٤
لە بارەی چۆنیەتی حەج وعومرە کردنەوە ٣٢٤
دەروازەی پێنجەم ٣٣٠
لە بارەی ئەو شوێنانەی شاری مەدینە کە شەرعیە سەردان بکرێت ٣٣٠
پرسی یەکەم: سەردان کردنی مزگەوتی پەیامبەر صلى الله عليه وسلم: ٣٣٠
پرسی دوەم: سەردانکردنی گۆڕی پەیامبەر صلى الله عليه وسلم: ٣٣٢
پرسی سێیەم: ئەو شوێنانەی تری مەدینە کە شەرعیە سەردان بکریَ: ٣٣٥
دەروازەی شەشەم ٣٣٧
لە بارەی قوربانی کردنەوە «الأُضْحِيَّة» ٣٣٧
پرسی یەکەم: پێناسەی قوربانی، وحوکمەکەی، وبەڵگەکانی شەرعی بونی، ومەرجەکانی: ... ٣٣٧
پرسی دوەم: قوربانی بە چی دروستە: ٣٣٨
پرسی سێیەم: ئەو مەرجانەی ئەبێت ڕەچاو بکرێت لە قوربانیدا: ٣٣٩
پرسی چوارەم: کاتی سەر بڕینی قوربانی: ٣٤١
پرسی پێنجەم: قوربانیەکە چی لیَ دەکرێت، وئەگەر نۆمینە هات قوربانی کەر چی دەکات؟ . ٣٤٢
دەروازەی حەوتەم ٣٤٤

لە بارەی گوێزەبانەوە «العقيقة» ٣٤٤
پرسی یەکەم: پێناسەی حەوتەم وحوکمەکەی وبەڵگەکانی وکاتەکەی: ٣٤٤
پرسی دوەم: ئەو ئەندازەیەی سەر دەبڕدرێت لە گوێزەبانە: ٣٤٥
پرسی سێیەم: ناونانی منداڵ، وسەرتاشین، ودەم شیرین کردن «تحنيك»ی، وبانگ دان بە گوێی دا: ٣٤٦
شەشەم: بەشی تێ کۆشان «**الجِهَاد**» ٣٤٨
دەروازەی یەکەم ٣٥٠
پێناسەی تێکۆشان، وفەزڵەکەی، وحوکمەکەی، ومەرجەکانی وجیهادخەرەکان
(تَعْرِيفُ الجِهَادِ، وَفَضْلُه، وَحُكْمُه، وشُرُوطُه، ومُسْقِطَاتُه) ٣٥٠
پرسی یەکەم: پێناسەی تێکۆشان، وفەزڵەکەی، وحیکمەت لێی، وحوکمەکەی، وکەی واجب دەبێت؟ ٣٥٠
پرسی دوەم: مەرجەکانی جیهادکردن: ٣٥٤
پرسی سێیەم: ئەو شتانەی جیهادت لە سەر دەخەن: ٣٥٦
دەروازەی دوەم ٣٥٩
لە بارەی دیلەکان ودەست کەوتەکانەوە ٣٥٩
پرسی یەکەم: حوکمی دیلی بێ باوەڕان: ٣٥٩
پرسی دوەم: دابەشکردنی دەست کەوت لە نێوان بەشداربوان: ٣٦١
پرسی سێیەم: «**الفيء**» بە کێ دەدرێت؟ ٣٦٤
دەروازەی سێیەم ٣٦٦
لە بارەی ئاگربەست وئەهلی زیممە وئەمان پێدراوانەوە ٣٦٦
«الهُدنَةُ والذِّمَّة والأَمَان» ٣٦٦
پرسی یەکەم: بەستنی ئاگربەست لەگەڵ بێ باوەڕاندا: ٣٦٦
پرسی دوەم: پەیمان گرێ دان، وسەرانە دان: ٣٦٨
پرسی سێیەم: ئەمان بەستن: ٣٦٩
حەوتەم: بەشی موعامەلات «**الْمُعَامَلات**» ٣٧٢
دەروازەی یەکەم ٣٧٤
لەبارەی کڕین وفرۆشتنەکانەوە «البُيُوع» ٣٧٤
پرسی یەکەم: پێناسەی کڕین وفرۆشتن وحوکمەکەی؟ ٣٧٤

پرسی دوەم: پایەکانی کڕین وفرۆشتن: ٣٧٥
پرسی سێیەم: شایەتگرتن لە سەر کڕین وفرۆشتن: ٣٧٥
پرسی چوارەم: سەر پشکی لە کڕین وفرۆشتندا: ٣٧٧
پرسی پێنجەم: مەرجەکانی کڕین وفرۆشتن: ٣٧٩
پرسی شەشەم: ئەو کڕین وفرۆشتنانەی نەهی لێکراوە: ٣٨٢
پرسی حەوتەم: هەڵوەشاندنەوەی گرێ بەست «**الإقالة**»: ٣٨٥
پرسی هەشتەم: گرێ بەستی موڕابەحە: ٣٨٦
پرسی نۆیەم: کڕین وفرۆشتن بە قیست (بەش بەش) ٣٨٧
مەرجەکانی دروستێتی کڕین وفرۆشتن بە قیست: ٣٨٨
دەروازەی دوەم ٣٨٩
لە بارەی سوەوە «الرِّبَا» ٣٨٩
پرسی یەکەم: پێناسەی سو وحوکمەکەی؟ ٣٨٩
پرسی دوەم: دانایی لە حەرامکردنی سوو: ٣٩٠
پرسی سێیەم: جۆرەکانی سو: ٣٩١
پرسی چوارەم: شێوەی هەندێك مەسەلەی ڕیبایی: ٣٩٢
دەروازەی سێ یەم ٣٩٥
لە بارەی قەرزەوە ٣٩٥
پرسی یەکەم: پێناسەکەی وبەڵگەکانی شەرعی بونی؟ ٣٩٥
پرسی دوەم: مەرجەکانی قەرز وهەندێك حوکمی پەیوەست پێوەی: ٣٩٦
دەروازەی چوارەم ٣٩٨
لە بارەی بارمتەوە (الرَّهْن) ٣٩٨
پرسی یەکەم: واتای بارمتە، وبەڵگەکانی شەرعی بونی؟ ٣٩٨
پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە بارمتەوە: ٣٩٨
دەروازەی پێنجەم ٤٠٠
لە بارەی کڕین وفرۆشتنی «السَّلَم»ەوە ٤٠٠
پرسی یەکەم: واتای سەلەم وبەڵگەکانی شەرعی بونی، ودانایی لێی؟ ٤٠٠

پرسی دوەم: لە بارەی مەرجەکانیەوە: ٤٠١

دەروازەی شەشەم ٤٠٢

لە بارەی حەواڵە کردنەوە «الْحَوَالَة» ٤٠٢

پرسی یەکەم: واتای حەواڵە، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٠٢

پرسی دوەم: مەرجەکانی حەواڵە بۆ ئەوەی دروست بێت: ٤٠٣

دەروازەی حەوتەم ٤٠٥

لە بارەی بریکاریەوە «الْوَكَالَة» ٤٠٥

پرسی یەکەم: واتای بریکاری، وحوکمەکەی، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٠٥

پرسی دوەم: مەرجەکانی بریکاری، وئەو حوکمانەی پێوەی پەیوەستە: ٤٠٦

دەروازەی هەشتەم ٤٠٨

لە بارەی کەفالەت وزەمانەتەوە «الْكَفَالَة وَالضَّمَان» ٤٠٨

پرسی یەکەم: واتاکەی کەفالەت وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٠٨

پرسی دوەم: پایەکانی کەفالەت ومەرجەکانی: ٤٠٩

پرسی سێیەم: هەندێك لە حوکمەکانی کەفالەتکردن: ٤١٠

پرسی چوارەم: لە بارەی زەمانەتەوە: ٤١٠

دەروازەی نۆیەم ٤١٢

لە بارەی حەجر وڕێگری کردنەوە «الحَجْر» ٤١٢

پرسی یەکەم: واتای حەجر، وبەڵگەکانی شەرعی بونی، وجۆرەکانی: ٤١٢

پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستە بە جۆری یەکەمەوە: ٤١٣

کە بریتیە لە حەجر خستنە سەر کەسەکە لە بەر بەرژەوەندی خودی خۆی: ٤١٣

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستە بە جۆری دوەمی حەجرەوە: ٤١٥

دەروازەی دەیەم ٤١٧

شەریکایەتی وهاوبەش کاری «الشَّرِكَة» ٤١٧

پرسی یەکەم: واتای شەریکایەتی وحوکمەکەی وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤١٧

پرسی دوەم: جۆرەکانی شەریکایەتی گرێ بەست: ٤١٨

دەروازەی یانزەهەم ٤٢٠

کرێ دان «الإِجَارَة» ٤٢٠

پرسی یەکەم: واتای بە کرێ دان وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٢٠

پرسی دوەم: مەرجەکانی بە کرێ دان: ٤٢١

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە کرێ دانەوە: ٤٢٢

دەروازەی دوانزەهەم ٤٢٣

پێکەوە زەرعاتکردن، وپێکەوە ئاودان «الْمُزَارَعَة والْمُسَاقَاة» ٤٢٣

پرسی یەکەم: واتای پێکەوە زەرعاتکردن، وپێکەوە ئاودان، وحوکمەکەیان: ٤٢٣

پرسی دوەم: مەرجەکانی موساقات وموزارەعە: ٤٢٤

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستە بە هەر دوکیانەوە ٤٢٤

دەروازەی سیانزەهەم ٤٢٦

شوفعە وهاوسێیەتی «الشُّفْعَة وَالجِوَار» ٤٢٦

پرسی یەکەم: واتای شوفعە، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٢٦

پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە شوفعەوە: ٤٢٧

پرسی سێیەم: حوکمەکانی هاوسێیەتی: ٤٢٨

پرسی چوارەم: لە بارەی ڕێگا وبانەوە: ٤٢٩

دەروازەی چواردەهەم ٤٣٠

سپاردن ولە ناوچون «الوَدِيعَة والإِتْلاَفَات» ٤٣٠

پرسی یەکەم: پێناسەی سپاردن، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٣٠

پرسی دوەم: مەرجەکان بۆ ئەوەی سپاردن دروست بێت: ٤٣١

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستە بە سپاردنەوە: ٤٣١

پرسی چوارەم: لە بارەی لە ناوچونەکانەوە (الإتلافات): ٤٣٤

دەروازەی پانزەهەم ٤٣٦

لە بارەی زەوت کردنەوە «الغَصْب» ٤٣٦

پرسی یەکەم: پێناسەی زەوت کردن، وحوکمەکەی: ٤٣٦

پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە زەوت کردنەوە: ٤٣٧

دەروازەی شانزەهەم ٤٣٨

لە بارەی ئاشتەوایی کردنەوە «الصُّلح» ٤٣٨

پرسی یەکەم: ماناکەی، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٣٨

پرسی دوەم: جۆرە گشتیەکانی ئاشتەوایی: ٤٣٩

پرسی سێیەم: لە بارەی ئەو حوکمانەی پەیوەستە بە ئاشتەواییەوە: ٤٤١

دەروازەی حەڤدەهەم ٤٤٢

پێشبڕکێ «الْمُسَابَقَة» ٤٤٢

پرسی یەکەم: واتای پێشبڕکێ، وحوکمەکەی، و[بەڵگەکەی]: ٤٤٢

پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە پێش بڕکێوە: ٤٤٣

پرسی سێیەم: مەرجەکانی وەرگرتنی بەرامبەر لە پێشبڕکێدا: ٤٤٤

دەروازەی هەژدەهەم ٤٤٥

دەستیار «العَارِيَة» ٤٤٥

پرسی یەکەم: واتای دەستیار، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٤٤٥

پرسی دوەم: مەرجەکانی دەستیار: ٤٤٦

پرسی سێیەم: هەندێك لەو حوکمانەی پەیوەستن بە دەستیارەوە: ٤٤٦

دەروازەی نۆزدەهەم ٤٤٨

زیندو کردنەوەی زەوی مردو «إِحْيَاءُ الْمَوَات» ٤٤٨

پرسی یەکەم: لە بارەی واتای زیندو کردنەوەی زەوی مردوەوە، وحوکمەکەی: ٤٤٨

پرسی دوەم: مەرجەکانی زەوی زیندو کردنەوە، وئەوەی بەهۆیەوە بە دی دێت: ٤٤٩

پرسی سێیەم: هەندێك حوکمی پەیوەست بەمەوە: ٤٥٠

دەروازەی بیستەم ٤٥٢

جیعالە «الجِعَالَة» ٤٥٢

پرسی یەکەم: واتاکەی، وحوکمەکەی: ٤٥٢

پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستە پێوەی: ٤٥٣

دەروازەی بیست ویەکەم ٤٥٤

دۆزراوەی ئادەمی وجگە لەویش «اللُّقَطَة واللَّقِيط» ٤٥٤

پرسی یەکەم: واتاکەی، وحوکمەکەی: ٤٥٤

پرسی دوەم: بە شەكانی دۆزراوە: ٤٥٥

پرسی سێیەم: هەندێك حوكمی پەیوەست بە دۆزراوەوە: ٤٥٦

پرسی چوارەم: لە بارەی منداڵی دۆزراوەوە (**اللَّقِيط**): ٤٥٧

دەروازەی بیست ودووەم ٤٥٩

وەقف ((الوَقْف)) ٤٥٩

پرسی یەكەم: مانای وەقف، وحوكمەكەی: ٤٥٩

پرسی دوەم: ئەو حوكمانەی پەیوەستن بە وەقفەوە: ٤٦٠

دەروازەی بیست وسێیەم ٤٦٢

دیاری وبەخشینەوە ((الهَدِيَّة والعَطِيَّة)) ٤٦٢

پرسی یەكەم: مانای دیاری، وبەڵگەكانی: ٤٦٢

پرسی دوەم: مەرجەكانی دیاری: ٤٦٢

پرسی سێیەم: هەندێك حوكمی پەیوەست بە دیاریەوە: ٤٦٣

هەشتەم: بەشی میرات وەسیەت وئازادكردن ٤٦٦

دەروازەی یەكەم ٤٦٨

هەڵس وكەوتەكانی نەخۆش ((تَصَرُّفَات الْمَرِيض)) ٤٦٨

دەروازەی دوەم ٤٧٠

ڕاسپێری ((الوصية)) ٤٧٠

پرسی یەكەم: مانای وەسیەت، وبەڵگەكانی شەرعی بونی: ٤٧٠

پرسی دوەم: ئەو حوكمانەی پەیوەستن بە وەسیەتەوە: ٤٧١

دەروازەی سێ یەم ٤٧٥

كۆیلە ئازاد كردن، ونوسراو لەگەڵ كردن وئازاد كردن لەدوای خۆ ((العِتْق، والكِتَابَة، والتَّدْبِير)) ٤٧٥

پرسی یەكەم: پێناسەی ئازادكردن، وشەرعی بونی، وفەزڵەكەی، وحیكمەت لە شەرعی بونی: . ٤٧٥

پرسی دوەم: پایەكانی ئازادكردن ومەرجەكانی وصیغەكەی ولەفزەكەی: ٤٧٧

پرسی سێیەم: لە حوكمەكانی ئازادكردن: ٤٧٨

پرسی چوارەم: ئازادكردن لە دوای خۆ ((التَّدبیر)). ٤٨٠

پرسی پێنجەم: لە بارەی کۆیلەی نوسراو لەگەڵ کراو «الْمُكاتَب»: ٤٨١

دەروازەی چوارەم ٤٨٤

میرات «الفَرَائِض والْمَوارِيث» ٤٨٤

پرسی یەکەم: واتای میرات، وهاندان بۆ فێربونی: ٤٨٤

پرسی دوەم: ئەو مافانەی پەیوەستن بە پاشماوەوە، وهۆکارەکانی میرت بردن، وڕێ گرەکانی: .. ٤٨٥

پرسی سێیەم: بەشەکانی میراتگر [لە ڕوانگەی نێرینە ومێینەوە]: ٤٨٧

پرسی چوارەم: بەشەکانی میرات بەران لە ڕوانگەی میرات بردنەوە: ٤٩٠

پرسی پێنجەم: لە بارەی تەعصیبکردنەوە: ٤٩٣

پرسی شەشەم: بێ بەشکردن (**الْحَجْبُ**): ٤٩٥

پرسی حەوتەم: لە بارەی میراتی خزمانەوە: ٤٩٧

نۆیەم: بەشی هاوسەر گیری وتەڵاق دان ٥٠٠

دەروازەی یەکەم ٥٠٢

لە بارەی هاوسەر گیریەوە «النِّكاح» ٥٠٢

پرسی یەکەم: پێناسەی نیکاح، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٥٠٢

پرسی دوەم: حیکمەت لە شەرعی بونی هاوسەر گیری: ٥٠٣

پرسی سێیەم: حوکمی هاوسەرگیری وهەڵبژاردنی هاوسەر: ٥٠٤

پرسی چوارەم: لە حوکمەکانی داواکردن، وئادابەکانی: ٥٠٦

پرسی پێنجەم: حوکمی تەماشاکردنی داواکراو: ٥٠٧

پرسی شەشەم: مەرجەکانی هاوسەرگیری وپایەکانی: ٥٠٨

پرسی حەوتەم: مەحرەمەکان لە هاوسەرگیریدا: ٥١٠

پرسی دوەم: ئەوانەی مەحرەمن بۆ ماوەیەکی دیاری کراو، بە هۆی هۆکارێکەوە کە نامێنێت: ٥١٤

پرسی هەشتەم: حوکمی خواستنی ئافرەتانی خاوەن کتێب: ٥١٨

دەروازەی دوەم ٥١٩

مارەیی، وماف وواجبەکانی هاوسەر گیری، وخواردن دانی گواستنەوە ٥١٩

«الصَّدَاقُ، وحُقُوقُ الزَّوَاجِ، وَوَاجِبَاتُه، وَوَلِيمَةُ العُرْسِ» ٥١٩

پرسی یەکەم: پێناسەی مارەیی، شەرعی بونی، وحیکمەت لێی: ٥١٩

پرسی دوەم: ئەندازەکەی وحیکمەتەکەیی وناو لێ نانەکەی: ٥٢٠
پرسی سێیەم: حوکمی مارەیی زۆر دانان: ٥٢٣
پرسی چوارەم: مافەکانی هاوسەر: ٥٢٤
پرسی پێنجەم: ڕاگەیاندنی هاوسەرگیری: ٥٢٩
پرسی شەشەم: خواردندان (**الوليمة**) لە هاوسەرگیریدا: ٥٢٩
پرسی حەوتەم: حوکمی وەڵام دانەوەی دەعوەتی هاوسەر گیری: ٥٣٠

دەروازەی سێیەم ٥٣٢

لە خۆ داماڵین «الخُلْع» ٥٣٢

پرسی یەکەم: واتای خولع، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٥٣٢
پرسی دوەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە خولعەوە، وحیکمەت لێی: ٥٣٣

دەروازەی چوارەم ٥٣٦

لە بارەی تەڵاق دانەوە «الطَّلَاق» ٥٣٦

پرسی یەکەم: واتای تەڵاق، وبەڵگەکانی شەرعی بونی، وحیکمەتەکەی: ٥٣٦
پرسی دوەم: حوکمی تەڵاق، وبە دەستی کێ دەبێت؟ ٥٣٧
پرسی سێیەم: لەفزەکانی تەڵاق: ٥٣٨
پرسی چوارەم: تەڵاقی سوننەتی وحوکمەکەی: ٥٣٩
پرسی پێنجەم: تەڵاقی بیدعەیی وحوکمەکەی: ٥٤٠
پرسی شەشەم: گێڕانەوە: ٥٤١

دەروازەی پێنجەم ٥٤٥

لە بارەی سوێند خواردنەوە «الإِيْلَاء» ٥٤٥

[پرسی یەکەم: پێناسەکەی، وبەڵگەکانی]: ٥٤٥
[پرسی دوەم: مەرجەکانی **ئیلاء**]: ٥٤٥
[پرسی سێیەم: حوکمەکەی]: ٥٤٦
[پرسی چوارەم: لە حوکمەکانی ئیلائکردن]: ٥٤٧

دەروازەی شەشەم ٥٤٨

ژن بە دایك وخوشکی خۆ کردن «الظِّهَار» ٥٤٨

[پرسی یەکەم: پێناسەی زیهار، وحوکمەکەی]: ٥٤٨

[پرسی دوەم: سڕینەرەوە (کەفارەت)ی زیهار]: ٥٤٩

دەروازەی حەوتەم ٥٥١

لە بارەی نەفرەت لە خۆ کردنەوە «اللِّعان» ٥٥١

پرسی یەکەم: پێناسەی لیعان، وبەڵگەی شەرعی بونی، وحیکمەتەکەی: ٥٥١

پرسی دوەم: مەرجەکانی وچۆنێتیەکەی: ٥٥٣

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی لە لیعان دەکەوێتەوە: ٥٥٤

دەروازەی هەشتەم ٥٥٦

لە بارەی عیددە گرتن وخۆ گرتنەوە «العِدَّة والإِحْدَاد» ٥٥٦

پرسی یەکەم: پێناسەی عیددە، وبەڵگەی شەرعی بونی، وحیکمەت لێی: ٥٥٦

پرسی دوەم: جۆرەکانی عیددە: ٥٥٧

حوکمی تەڵاقدراو پێش چونە لای: ٥٦٠

پرسی سێیەم: پابەند بون (**التزامات**)ەکانی عیددە، ئەوەی لێی دەکەوێتەوە: ٥٦٠

پرسی چوارەم: خۆگرتنەوە (**الإحداد**) ٥٦٣

دەروازەی نۆیەم ٥٦٦

لە بارەی شیر خواردنەوە «الرَّضَاع» ٥٦٦

پرسی یەکەم: پێناسی شیر خواردن، وبەڵگەی شەرعی بونی، ودانایی لێی: ٥٦٦

پرسی دوەم: مەرجەکانی شیر خواردنی حەرام کەر، وچی دەکەوێتەوە لە خزمی شیری: ٥٦٧

پرسی سێیەم: سەلماندنی شیر خواردن: ٥٦٩

دەروازەی دەیەم ٥٧٠

لە بارەی بە خێوکردن وحوکمەکانیەوە «الحَضَانَة وأَحْكَامُها» ٥٧٠

پرسی یەکەم: پێناسەی، وحوکمەکەی، وبۆ کێ دەبێت؟ ٥٧٠

پرسی دوەم: مەرجەکانی بەخێوکەر، وڕێگریەکانی بەخێوکردن: ٥٧١

پرسی سێیەم: لەو حوکمانەی پەیوەستن بە بەخێوکردنەوە: ٥٧٢

دەروازەی یانزە ٥٧٥

لە بارەی بژێوی وخەرجی کێشان «النَّفَقَات» ٥٧٥

پرسی یەکەم: پێناسەی بژێوی، وجۆرەکانی: ٥٧٥
پرسی دوەم: خەرجی کۆیلە(): ٥٧٨
پرسی سێیەم: خەرجی ئاژەڵان: ٥٧٩
دەیەم: بەشی تاوانەکان (**الجِنَايَات**) ٥٨٠
دەروازەی یەکەم ٥٨٢
لە بارەی تاوان ودەست درێژیەکانەوە() «الجِنَايَات» ٥٨٢
پرسی یەکەم: مانای «**جِنَايَات**»، وبەشەکانی: ٥٨٢
پرسی دوەم: دەست درێژیکردنە سەر نەفس: ٥٨٢
پرسی سێیەم: جۆرەکانی کوشتن: ٥٨٥
پرسی چوارەم: دەست درێژی کردنە سەر جگە لە نەفس: ٥٩٧
دەروازەی دوەم ٦٠٣
لە بارەی خوێن باییەوە «الدِّيَات» ٦٠٣
پرسی یەکەم: پێناسەی خوێن بایی: ٦٠٣
پرسی دوەم: شەرعی بونی، وبەڵگەکەی، ودانایی لێی: ٦٠٣
پرسی سێیەم: لە سەر کێ خوێن بایی پێویستە؟ وهەڵگرتنی لە سەر شانی کێیە؟........ ٦٠٤
پرسی چوارەم: جۆرەکانی خوێن بایی وئەندازەکانی: ٦٠٥
دەروازەی سێیەم ٦٠٨
لە بارەی سوێند دابەش کردنەوە «القَسَامَة» ٦٠٨
پرسی یەکەم: پێناسەی قەسامە، وحوکمەکەی، وحیکمەت لێی: ٦٠٨
پرسی دوەم: مەرجەکانی قەسامە: ٦١٠
پرسی سێیەم: شێوازی قەسامەکردن: ٦١٠
یانزەهەم: بەشی سنورەکان (الحدود) ٦١٢
دەروازەی یەکەم ٦١٤
لە بارەی پێناسەی سنورەکان و، شەرعی بونی و، دانایی لێی و، چەند پرسێکی تر ٦١٤
«تَعْرِيفُ الحُدُودِ، وَمَشْرُوعِيَتُهَا، والحِكْمَةُ مِنْهَا وَمَسَائِلُ أُخْرَى» ٦١٤

[پرسی یەکەم: پێناسەی حدود، وبەڵگەکەی، ودانایی لێی]: ٦١٤
[پرسی دووەم: واجبێتی بەرپاکردنی سنورەکان وحەرامێتی تکا کردن تێیدا]: ٦١٥
[پرسی سێیەم: کێ حەدد جێ بەجێ دەکا، وشوێنی جێ بەجێ کردنەکەی؟]: ٦١٧
دەروازەی دوەم ٦١٨
لە بارەی حەددی داوێن پیسیەوە «حدُّ الزِّنَى» ٦١٨
پرسی یەکەم: پێناسەی داوێن پیسی، وحوکمەکەی، ومەترسیەکەی: ٦١٨
پرسی دوەم: حەددی داوێن پیس: ٦١٩
پرسی سێیەم: داوێن پیسی بە چی دەسەلمێت؟ ٦٢٣
دەروازەی سێیەم ٦٢٦
حەددی تۆمەتی داوێن پیسی هاویشتن «حدُّ القَذْف» ٦٢٦
پرسی یەکەم: پێناسەی داوێن پیسی، وحوکمەکەی، ومەترسیەکەی: ٦٢٦
پرسی دوەم: حەددی تۆمەتی زینا، ودانایی لەو حەددە: ٦٢٧
پرسی سێیەم: مەرجەکانی پێویست بونی حەددی تۆمەتی زینا: ٦٢٨
پرسی چوارەم: مەرجەکانی جێ بەجێ کردنی حەددی تۆمەتی زینا: ٦٣٠
دەروازەی چوارەم ٦٣١
لە بارەی حەددی مەی خۆرەوە «حدُّ شَارِبِ الخَمْر» ٦٣١
پرسی یەکەم: پێناسەی مەی، وحوکمەکەی، ودانایی لە قەدەغە کردنی: ٦٣١
پرسی دوەم: حەددی مەی خۆر، ومەرجەکانی، وبە چی دەسەلمێت؟ ٦٣٣
پرسی سێیەم: حوکمی مادده هۆش بەر (المخدرات)ەکان وبازرگانی پێوە کردنیان: ٦٣٤
دەروازەی پێنجەم ٦٣٦
لە بارەی دزی کردنەوە «حدُّ السَّرِقَة» ٦٣٦
پرسی یەکەم: پێناسەی دزی وحوکمەکەی حەددی بکەرەکەی ودانایی تێیدا: ٦٣٦
پرسی دوەم: مەرجەکانی واجبێتی حەددی دزی کردن: ٦٣٨
پرسی سێیەم: تکا کرن بۆ حەددی دزی کردن، وبەخشینی دزراوەکە بە دزەکە: ٦٤٠
پرسی چوارەم: چۆنێتی برینەوە وشوێنەکەی: ٦٤١
دەروازەی شەشەم ٦٤٢

تازیر وئەدەب دان وتەمبێ کردن «التَّعْزِير» ٦٤٢
پرسی یەکەم: پێناسەی تەمبێ کردن، وحوکمەکەی، ودانایی تێیدا: ٦٤٢
پرسی دوەم: ئەو جۆرانەی تاوان کە ئەبێتە مایەی تەمبێ لە سەرکردن: ٦٤٣
پرسی سێیەم: ئەندازەی تەمبێ کردن: ٦٤٤
پرسی چوارەم: جۆری سزاکانی تەمبێکردن: ٦٤٤
دەروازەی حەوتەم ٦٤٦
لە بارەی حەددی جەردەیی وڕێگریەوە «الحِرَابَة» ٦٤٦
پرسی یەکەم: پێناسەی حیڕابە، وحەددی بکەرەکانی: ٦٤٦
پرسی دوەم: مەرجەکانی پێویست بونی حەدد لە سەر جەردەکان: ٦٤٧
پرسی سێیەم: کەوتنی حەدد لە سەر جەردەکان: ٦٤٨
دەروازەی هەشتەم ٦٤٩
لە بارەی هەڵگەڕانەوەوە «الرِّدَّة» ٦٤٩
پرسی یەکەم: پێناسەی هەڵگەڕاوە، ومەرجەکانی، وحوکمەکەی: ٦٤٩
پرسی دوەم: ئەو شتانەی پێی هەڵ دەگەڕێتەوە: ٦٥١
پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە هەڵگەڕانەوەوە: ٦٥٢
دوانزەهەم: بەشی سوێندەکان ونەزرەکان ٦٥٤
دەروازەی یەکەم ٦٥٦
سوێندەکان «الأَيْمَان» ٦٥٦
پرسی یەکەم: لە بارەی پێناسەی سوێندەوە: ٦٥٦
پرسی دوەم: جۆرەکانی سوێند: ٦٥٦
پرسی سێیەم: کەفارەتی سوێند ومەرجەکانی واجب بونی: ٦٥٨
پرسی چوارەم: شێوەی چەند سوێندێکی دروست وقەدەغەکراو: ٦٦٢
دەروازەی دوەم ٦٦٤
نەزرەکان «النُّذُور» ٦٦٤
مەسەلەی یەکەم: پێناسەی نەزر، وشەرعی بونی، وحوکمەکەی: ٦٦٤
پرسی دوەم: مەرج ولەفزەکانی نەزر: ٦٦٥

پرسی سێیەم: بەشەکانی نەزر: ٦٦٦

پرسی چوارەم: جۆرەکانی نەزر وحوکمەکانی: ٦٦٧

پرسی پێنجەم: نمونەی چەند نەزرێك کە دروست نیە بیرێتە سەر: ٦٦٩

سیانزەهەم: بەشی خواردەمەنی وسەر بڕینەکان وڕاوکردن ٦٧٠

دەروازەی یەکەم ٦٧٢

لە بارەی خواردەمەنیەکانەوە «الأَطْعِمَة» ٦٧٢

پرسی یەکەم: پێناسەی خواردەمەنی، وبنەما تێیدا: ٦٧٢

پرسی دوەم: ئەوەی شەرع بە دەق وتویەتی حەلاڵە: ٦٧٤

پرسی سێیەم: ئەوەی شەرع بە دەق وتویەتی: حەرامە: ٦٧٧

پرسی چوارەم: ئەوەی شەرع لێی بێدەنگ بوە: ٦٨٢

پرسی پێنجەم: ئەوەی کەڕاهەتی هەیە بخورێت: ٦٨٣

پرسی شەشەم: ئادابەکانی خواردن: ٦٨٤

دەروازەی دوەم ٦٨٨

حوکمی سەر بڕینەکان «أَحْكَامُ الذَّبائِحِ» ٦٨٨

پرسی یەکەم: واتای سەر بڕین، وجۆرەکانی، وحوکمەکەی: ٦٨٨

پرسی دوەم: مەرجەکانی دروست بونی سەر بڕین: ٦٨٩

پرسی سێیەم: ئادابەکانی سەر بڕین: ٦٩٢

پرسی چوارەم: ئەو شتانەی کەڕاهەتی هەیە لە سەر بڕیندا: ٦٩٤

پرسی پێنجەم: حوکمی سەر بڕاوی خاوەن کتێبەکان: ٦٩٥

دەروازەی سێیەم ٦٩٦

حوکمی ڕاو کردن «أَحْكَامُ الصَّيْد» ٦٩٦

پرسی یەکەم: پێناسەی ڕاو کردن، وحوکمەکەی، وبەڵگەی شەرعی بونی: ٦٩٦

پرسی دوەم: ڕاو کردنی حەلاڵ وڕاو کردنی حەرام: ٦٩٧

پرسی سێیەم: مەرجەکانی حەلاڵ بونی ڕاو کردن: ٦٩٨

چواردەهەم: بەشی قەزاوەت وشایەتیدان ٧٠٢

دەروازەی یەکەم ٧٠٤

لە بارەی قەزاوەتکردنەوە «القَضَاء» ٧٠٤

پرسی یەکەم: پێناسەی دادوەری، وحوکمەکەی، وبەڵگەکانی شەرعی بونی: ٧٠٤

پرسی دوەم: مەرجەکانی دادوەر: ٧٠٥

پرسی سێیەم: ئادابی دادوەر ورەوشتەکانی، وچی بۆ شیاوە وچی بۆ نەگونجاوە: ٧٠٦

پرسی چوارەم: رێگای حوکم دان وچۆنیەتیەکەی: ٧١٠

دەروازەی دوەم ٧١٢

لە بارەی شایەتی دانەوە «الشَّهَادَات» ٧١٢

پرسی یەکەم: پێناسەی شاهێدی، وحوکمەکەی، وبەڵگەکانی: ٧١٢

پرسی دوەم: مەرجەکانی ئەو شایەتیەی وەر دەگیرێت: ٧١٤

پرسی سێیەم: ئەو حوکمانەی پەیوەستن بە گەواهی دانەوە: ٧١٥

پێڕست ٧٢٠